

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA HUDEBNÍ VÝCHOVY A KULTURY

**LIDOVÁ PÍSEŇ A JEJÍ UPLATNĚNÍ V HUDEBNÍ
VÝCHOVĚ NA 1. STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY**
DIPLOMOVÁ PRÁCE

Adéla Vognarová
Učitelství pro 1. stupeň základní školy

Vedoucí práce: Doc. PaedDr. Marie Slavíková, CSc.

Plzeň, 2023

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím vedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, dne 26. 4. 2023

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování

Děkuji paní Doc. PaedDr. Marii Slavíkové, CSc. za odborné vedení práce, cenné rady, ochotu, trpělivost a poskytnutí materiálních podkladů při vedení této diplomové práce. Děkuji také vedení a učitelům ZŠ Volyně za pomoc a ochotu při realizaci výzkumu a mé rodině za podporu a pomoc během mého studia.

OBSAH

ÚVOD.....	6
1 POJETÍ A CHARAKTERISTIKA HUDEBNÍ VÝCHOVY NA PRVNÍM STUPNI	7
1.1 ROLE LIDOVÉ PÍSNĚ V HUDEBNÍ VÝCHOVĚ	8
2 LIDOVÁ PÍSEŇ	10
2.1 HISTORICKÝ VÝVOJ LIDOVÉ PÍSNĚ	11
2.2 DRUHY A FUNKCE LIDOVÝCH PÍSNÍ.....	13
2.3 LIDOVÉ PÍSNĚ PODLE NÁRODOPISNÝCH OBLASTÍ U NÁS	16
2.3.1 České lidové písně.....	17
2.3.2 Moravské a Slezské lidové písně.....	19
2.4 SBĚRATELÉ LIDOVÝCH PÍSNÍ.....	20
3 LIDOVÁ PÍSEŇ V HUDEBNÍ VÝCHOVĚ NA 1 STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY	23
3.1 UPLATNĚNÍ LIDOVÝCH PÍSNÍ VE VOKÁLNÍCH ČINNOSTECH	24
3.2 UPLATNĚNÍ LIDOVÝCH PÍSNÍ V POSLECHOVÝCH ČINNOSTECH	25
3.3 UPLATNĚNÍ LIDOVÝCH PÍSNÍ V INSTRUMENTÁLNÍCH ČINNOSTECH	27
3.4 UPLATNĚNÍ LIDOVÝCH PÍSNÍ V HUDEBNĚ POHYBOVÝCH ČINNOSTECH.....	29
4 PROBLÉMY PRÁCE S LIDOVOU PÍSNÍ NA 1. STUPNI ZŠ.....	31
5 PRŮZKUM HUDEBNÍ VÝCHOVY NA 1. STUPNI ZŠ.....	33
5.1 PŘEDMĚT PRŮZKUMU.....	33
5.2 CÍLE PRŮZKUMU.....	34
5.3 STANOVENÍ PŘEDPOKLADŮ.....	34
5.4 METODIKA PRÁCE	34
5.4.1 Výběr průzkumného vzorku	35
5.5 ORGANIZACE PRŮZKUMU	36
5.6 ZPRACOVÁNÍ DAT.....	37
5.6.1 Dotazník pro žáky 1. st. ZŠ	37
5.6.2 Dotazník pro učitele hudební výchovy na 1. st. ZŠ.....	44
5.7 VERIFIKACE PŘEDPOKLADŮ	53
ZÁVĚR	57
RESUMÉ.....	58
SEZNAM LITERATURY.....	59
INTERNETOVÉ ZDROJE.....	62
SEZNAM GRAFŮ	63
SEZNAM PŘÍLOH	64
PŘÍLOHY	I

SEZNAM ZKRATEK

atd.	A tak dále
apod.	A podobně
f	Forte, silně
HV	Hudební výchova
mf	Mezzoforte, středně silně
p	Piano, slabě
RVP	Rámcový vzdělávací program
ZŠ	Základní škola
ZUŠ	Základní umělecká škola

ÚVOD

Lidové písně jsou významnou součástí kulturního dědictví každého národa, které se předává z generace na generaci. Je jedním ze způsobů, jakým se předávají historické události, zvyky, tradice, myšlenky a emoce. Lidová píseň má schopnost přenést posluchače do jiného času a místa, ukázat jim odlišné pohledy na svět a pomoci jim pochopit důležité prvky kultury.

Mně samotné je toto téma velmi blízké a k lidovým písním mám blízký vztah již od dětství. Jako dítě jsem lidové písně zpívala se svou prababičkou, babičkou i se svými rodiči. Docházela jsem také na zpěv, taneční kroužek a na klavír do základní umělecké školy, kde jsem byla lidovými písněmi obklopena. Dnes se děti doma se zpěvem rodičů a prarodičů příliš nesetkají a obklopuje je především reprodukováná moderní hudba. Ta je často rychlá, agresivní a mnohdy má i vulgární texty. Jelikož má hudba schopnost ovlivňovat emoce člověka a má značný vliv na jeho chování a postoje k sobě samému i k okolnímu světu, dokážeme si představit, jaký negativní dopad může mít tato moderní hudba na formování dítěte. Lidové písně mají naopak schopnost vyvolávat a umocňovat u dětí estetické prožitky i radost z hudby, dokáží jim přiblížit naši kulturu, historii a tradice. V neposlední řadě v nich také mohou probouzet zvědavost a radost z objevování naší minulosti. S lidovou písní by se měly děti druhotně setkávat i ve školním prostředí. I sem tyto moderní žánry čím dál více pronikají a mnohdy pomalu nahrazují lidovou píseň ve školním repertoáru. V tomto případě by měl zasáhnout učitel, který hraje klíčovou roli při prezentaci lidové hudby a písní a může pomoci žákům vytvořit si k této formě kulturního dědictví pozitivní vztah. Kvůli převaze moderní hudby v životě dětí může docházet k poklesu zájmu o lidovou píseň a v porovnání s žánry moderní hudby jim lidová hudba může připadat zastaralá a nedostatečně atraktivní.

Hlavním cílem této diplomové práce bude průzkum vztahu žáků 1. stupně na vybrané základní škole k lidové písni. Tento cíl doplním i o dílčí cíle a stanovím předpoklady. Průzkum bude zaměřen na žáky 1. stupně na ZŠ Volyně a na jejich učitele hudební výchovy. Bude probíhat formou dotazníkového šetření, který bude sestávat ze dvou dotazníků, kde jeden bude určený pro žáky 1. stupně a druhý pro jejich učitele hudební výchovy. Budu zjišťovat, jaký vztah mají současní žáci 1. stupně ZŠ této školy k lidové písni, a jak učitelé hudební výchovy těchto žáků s lidovou písní pracují.

1 POJETÍ A CHARAKTERISTIKA HUDEBNÍ VÝCHOVY NA PRVNÍM STUPNI

Hudební výchova patří mezi esteticko-výchovné předměty, které u žáků probouzí estetické cítění, vedou je k chápání a prožívání krásy v umění a pěstují jejich estetický vkus. Jejím hlavním cílem je především seznamovat žáky s kulturním bohatstvím naší země i zemí cizích a jeho prostřednictvím rozvíjet jejich etnické a estetické cítění.¹ Hudební výchova nezahrnuje pouze hudební poznávání, získávání hudebních dovedností a schopností, ale také pomáhá rozvíjet osobnost žáků jako celku, obohacuje jejich vnitřní život a pomáhá jim s utvářením jejich kulturních zájmů.² S porozuměním umění a hudby podněcuje žáky k tomu, aby si více vážili našeho kulturního dědictví a přírodních krás naší země. Pomocí hudebních činností pak rozvíjíme jejich hudební schopnosti a dovednosti a vedeme je k osvojení si hudebních zkušeností a k získání potřebných teoretických poznatků o hudbě.³

Úkoly hudební výchovy se dají shrnout do dvou výchovných oblastí, které se navzájem podmiňují. První oblast lze nazvat jako *výchovu k hudbě*. Ta vede žáky k vytvoření základní orientace ve světě hudby, k pochopení hudebně vyjadřovacích prostředků, osvojení si základních hudebních pojmů, k estetickému vnímání hudby a hodnocení hudebních děl. Hudební materiál na základní škole tvoří písně a poslechové skladby. Budeme-li vycházet z aktuálních učebnic hudební výchovy pro 1. - 5. roč. ZŠ, pak v písňovém repertoáru najdeme rovnoměrně zastoupeny písně lidové a umělé. Do výuky by se též měly zařadit všechny hudební aktivity, které u žáků rozvíjejí jejich hudební schopnosti, dovednosti a návyky a umožňují jim seznámit se s hudbou v celé její šíři a rozmanitosti žánrů. V souvislosti s touto první oblastí musí být spojován i druhý výchovný aspekt nazývaný *výchova hudbou*. Lze jej chápat jako kultivaci žáků v rámci společenských cílů, kde je základem hudební prožitky. Jeho prostřednictvím může jedinec lépe poznat umělecky ztvárněný svět, vztah k člověku, ke společnosti a lépe pochopit důležitost hudby v lidském životě.⁴

1 SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy 1. na prvním stupni základní školy: učebnice pro studenty pedagogických fakult.* 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. s. 14.

2 LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební výchova pro 1. stupeň základní školy: metodický průvodce.* Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 2007. s. 4.

3 SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy 1. na prvním stupni základní školy: učebnice pro studenty pedagogických fakult.* 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. s. 14.

4 Tamtéž

V hudební výchově na prvním stupni základní školy by se měli žáci též naučit krásně zpívat, aby jim zpěv mohl přinášet silné estetické prožitky. Dále je potřeba maximálně rozvíjet žákovy hudební schopnosti a dovednosti, čehož lze nejlépe docílit pomocí improvizace a intonačního a rytmického výcviku. Důležité je také předat žákům radost z hudby a zpěvu, aby se na hodiny hudební výchovy těšili. Toho lze dosáhnout například pomocí hry na hudební nástroje (zobcová flétna, Orffovy nástroje) a pohybem s hudbou. Potřeba je též pracovat s poslechem hudby a jeho prostřednictvím z žáka vychovávat kulturního posluchače hudby všech možných žánrů, forem a období. Vše zmíněné je pak potřeba vhodně a úměrně rozdělit do jednotlivých ročníků na základě věkových možností žáků.⁵

1.1 ROLE LIDOVÉ PÍSNĚ V HUDEBNÍ VÝCHOVĚ

Základem hudebního vývoje dítěte by měl být co největší kontakt s hudbou a hudební aktivitou, spojovat ji s tělesným a rytmickým projevem, s dětskými lidovými říkadly, popěvky a lidovou poezií. Hudební výchova usiluje o hudební rozvoj všech žáků a o jejich aktivní účast na hudebním výkonu.⁶ *Hudebně výchovný proces ve škole by jim měl v aktivním a tvořivém styku s hudbou umožnit všestranný hudební vývoj, ve kterém se mohou rozvíjet smyslově, citově, eticky i myšlenkově a ve kterém mohou získávat nové hudební dovednosti, vědomosti a zkušenosti a utvářet si nové vztahy k hudbě.*⁷ Dosáhnout tohoto cíle lze také pomocí našich lidových písní, které jsou hudebně velmi mnohotvárné a svým hudebním obsahem i textem mohou poskytnout mnoho příležitostí k etickému i esteticko-výchovnému působení.⁸

Lidová píseň je významným dokladem života minulých generací. Jako žánr je úzce spojena s konkrétní dobou a jejím prostřednictvím si lze představit různé pracovní postupy, průběh obřadů a životní styl našich předků, což žákům velice dobře dokáže připodobnit určitou dobu. Lidé do textů lidových písní vkládali své postoje, radosti, trápení, tužby, lásku, nenávisť a pokoru k přírodě a prostředí, ve kterém žili. V polovině 19. století se

⁵ DANIEL, Ladislav. *Metodika hudební výchovy: know how učitele hudební výchovy*. 2. vyd. Ostrava: Montanex, 1992. s. 3.

⁶ SEDLÁK, František, Jiří KOLÁŘ a Jaroslav HERDEN. *Nové cesty hudební výchovy na základní škole*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977. s. 51.

⁷ *Tamtéž*, s. 66.

⁸ ZENKL, Luděk. *Význam lidových písní pro rozvoj hudebního myšlení in Lidová píseň a hudební výchova*. Olomouc: Hanex, 1997. s. 37.

folklor stal záměrným výchovným prostředkem. V tuto dobu byly lidové písně postupně a stále častěji zařazovány do školních zpěvníků.⁹

Teorii lidové písně může učitel vykládat ze dvou hledisek. Z hudebního hlediska, které na prvním stupni převažuje, a z hlediska folkloristického. I tematika obecných vlastností lidové písně dokáže být velmi poutavá, pokud ji učitel dokáže podat zajímavě. Například seznamovat žáky s jednotlivými druhy písní pro ně může být zajímavé a motivační. Blízce jim mohou být také například písně o ročním cyklu, nebo písně žertovné, které jsou pro ně jakousi exkurzí ke zdrojům a motivům lidové zpěvnosti, a též do života jejich předků.¹⁰

Etické a esteticko-výchovné působení hudby je nejefektivnější ve chvíli, kdy je žák všestranně hudebně aktivní a rozvíjejí se u něj tvořivé schopnosti, díky kterým má možnost se samostatně podílet na vzniku a tvorbě hudby. Lidová píseň je součástí vokálních, instrumentálních a hudebně pohybových činností. Je také častým námětem poslechových skladeb, se kterými se žáci na 1. stupni setkávají (viz. kapitola 3).¹¹

9 VALOVÝ, Evžen. Lidová píseň: úvod do studia pro posluchače pedagogické fakulty. Brno: UJEP Brno, 1977. s. 6.

10 KLAPIL, Pavel. *K obsahu předmětu lidová píseň v učitelském studiu hudební výchovy in Lidová píseň a hudební výchova*. Olomouc: Hanex, 1997. s. 89.

11 SEDLÁK, František, Jiří KOLÁŘ a Jaroslav HERDEN. *Nové cesty hudební výchovy na základní škole*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977. s. 22.

2 LIDOVÁ PÍSEŇ

Definovat pojem lidová píseň není tak snadné, jak by se mohlo na první pohled zdát. Sama o sobě ztělesňuje nevyčerpatelnou pokladnici melodických nápadů. Lidové umění je realistické a jeho vztah k životu je reálný, nenucený, jednoduchý, trefný a díky tomu i pravdivý a lidem blízký.¹² Alena Burešová ji přirovnává k jakémusi jádru hvězdice, ze kterého se odpoutávají a jindy zase dostředivě vracejí spojnice české národní pospolitosti, osobitého chápání světa, bohaté tvořivosti a inspirace.¹³ Slovník české hudební kultury zase definuje lidovou píseň jako *označení (písně), která jsou svou genezí i primární funkcí vázána na lidové prostředí, tj. na život tzv. základních vrstev společnosti předindustriální a zčásti též industriální*.¹⁴

Základními charakteristickými znaky lidové písně jsou anonymita autora, její vazba na venkovský a zemědělský lid, kolektivnost, ústní tradice, variabilita a její synkretická povaha, neboli propojení hudební a slovesné složky a úzká vazba na nástrojový doprovod a taneční projev.¹⁵ Je tedy zřejmé, že tvůrcem lidové písně musel být talentovaný jedinec, jehož jméno dodnes zůstává v anonymitě. Dá se říci, že teprve ve chvíli, kdy píseň lid nezapomene, přijme ji za svou, píseň se ujme a zpívá se nejméně tři generace, ji lze označit jako píseň lidovou. Od umělé písně se tedy liší nejen anonymitou autora, ale také svou jednodušší stavbou, prostými výrazovými prostředky a svým ústním podáním. Každé znění písně však mělo pouze svou okamžitou podobu, která částečně zanikla s jejím dozněním. Tím, jak se skladby rozšiřovaly do dalších a vzdálenějších oblastí, podléhaly změnám a byly obohacovány místními a krajovými rysy, začaly vznikat různé varianty lidových písní, lišící se například textem, melodií, rytmem, nebo tempem. Mohly vzniknout i kombinace několika písní, samozřejmě s originální interpretací, které byly typické pro konkrétní místa, kraje, oblasti, země, či národy. Dalo by se říci, že lidová píseň je jakýmsi odrazem určité doby, zachycuje její atmosféru, nářečí a zvyky kraje, ve kterém vznikla.¹⁶

12 HERDEN, Jaroslav, Jiří KOLÁŘ a Eva JENČKOVÁ. *Hudba pro děti: vysokoškolská učebnice: studium učitelství pro 1. stupeň základní školy*. Praha: Karolinum, 1992. s. 26.

13 BUREŠOVÁ, Alena. *Lidová píseň v interpretaci dětských pěveckých sborů in Lidová píseň a hudební výchova*. Olomouc: Hanex, 1997. s. 83.

14 MACEK, Petr, ed. *Slovník české hudební kultury*. Praha: Supraphon, 1997. s. 503.

15 PECHÁČEK, Stanislav. *Lidová píseň a sborová tvorba*. Praha: Karolinum, 2010. s. 17.

16 STOLARÍK, Ivo. *Lidová píseň a lidová hudba v Českých zemích a na Slovensku in Lidová píseň a hudební výchova*. Olomouc: Hanex, 1997. Musica. s. 94.

Úzce souvisí také s konkrétními situacemi v životě člověka a je lapidárním vzorem jejich vyjádření (život – smrt, láska – vzdor, veselí – smutek, rozpustilá hra – obřad).¹⁷

Definovat lidovou píseň se pokusila i řada významných českých a slovenských sběratelů a teoretiků, jako například R. Smetana, L. Janáček a mnoho dalších. I oni si samozřejmě uvědomovali problematičnost této definice. Čím více se o lidovou píseň zajímali, tím více poznávali, jak moc širokým, rozsáhlým a mnohoznačným pojmem lidová píseň je. Kvůli složitosti a proměnlivosti této problematiky se posléze definicím začali spíše vyhýbat, všichni se nicméně shodovali na hlavních charakteristických rysech lidové písně, a to na anonymitě, kolektivnosti, životě v tradici, a především na její variabilitě, která nápadně připomíná živý organismus. Leoš Janáček například pravil, že lidová píseň *je jako živá, vypadá jako ztuhlá teprve, když je notována, když je chycena. Je svědectvím jisté doby, jistých okolností, jistých lidí a jistého jich cítění a vnímání. Není pro všechny doby, všechny okolnosti, všechny lidi.*¹⁸

Hudební charakteristika lidových písní se dá určit pomocí několika základních znaků. Z větší části se jedná o jednohlasé projevy, nicméně při přednesu se často užívá i improvizovaného dvojhlasu, výjimečně pak i vícehlasu. Z hlediska formálního jsou lidové písně strukturovány jako jedno-, dvou-, nebo třídílné písňové formy s malým, nebo velkým návratem.¹⁹

2.1 HISTORICKÝ VÝVOJ LIDOVÉ PÍSNĚ

Počátky hudby a zpěvu lze sledovat až do dávných dob, od kterých nás nyní dělí i celá řada tisíciletí. Už tehdy měl člověk vrozenou schopnost projevovat silné pocity neuvědomělými výkřiky. Samotná lidská řeč byla na zrodu svého vývoje prostší a hudebnější, než dnes. Ráz pravěkého zpěvu lze připodobnit k jednoduchým dětským písním a popěvkům. Dítě často opakuje v jednoduchém popěvku nějakou slabiku, například *la-la-la*, *na-na-na* a podobně. Velmi podobného rázu jsou i písně některých afrických kmenů, například kmene Khoinů, který zpívá některé nápěvy na slabiky *ho-ho-ho*. Od tohoto počátku vede samozřejmě ještě dlouhá cesta k písním, jaké známe

17 JURKOVIC, Pavel. Lidová píseň ve škole. Praha: Muzikservis, 2000, s. 3.

18 STOLARÍK, Ivo. *Lidová píseň a lidová hudba v Českých zemích a na Slovensku in Lidová píseň a hudební výchova*. Olomouc: Hanex, 1997. Musica. s. 94.

19 PECHÁČEK, Stanislav. *Lidová píseň a sborová tvorba*. Praha: Karolinum, 2010. s. 18.

dnes, písním s věcným i citovým obsahem, které jsou výsledkem složitých náboženských, kulturních a sociálních vlivů.²⁰

Ačkoli je lidová píseň ve své prvotní podobě výtvorem jednoho jedince, postupem času se její základní tvar začal postupně měnit. Její melodická linka i metrum se stávaly bohatšími, nebo jednoduššími, píseň se prodlužovala, či zkracovala a mnohdy se měnil i její text, díky čemuž se píseň stávala více kolektivním výtvorem, tedy výtvorem lidu, nežli výtvorem individuálním.²¹

Pojem *lidová píseň* vznikl v druhé polovině 18. století zásluhou německého spisovatele Johanna Gottfrieda Herdera, který nahradil do té doby běžně používané pojmy jako *prostonárodní píseň* či například *odrhovačka* pojmem *Volkslied* (lidová píseň). Německý muzikolog, pedagog a skladatel Ernst Klusen se později pokusil nahradit pojem *lid* pojmem *skupina*, obecně používanou terminologií jako *lidová píseň* nebo *lidová hudba* se mu však nahradit nepovedlo.²²

Co se autorství lidových písní týče, historicky existují dvě základní teorie, tzv. *produkční teorie a recepční teorie*. Tvůrcem produkční teorie je již zmíněný J. G. Herder. Dle ní je možné mezi lidové písně počítat pouze ty písně, které vznikaly spontánně, anonymně a kolektivně. Recepční teorie, která se opírá o názory J. W. Goetheho a J. Meiera, naopak tvrdí, že autorem lidové písně může být i známý umělec, který dokonce ani nemusí pocházet z lidových vrstev. Podle nich je klíčové především to, aby byla daná píseň lidovými vrstvami přijata a aby se s ní jako s lidovou písní zacházelo, tedy aby přešla do ústní tradice a byla podrobena variačnímu procesu.²³

Lidové písně byly původně chápány především v souvislosti ve vazbě na venkovské prostředí, až v 19. století se objevily první lidové písně městské, nebo též písně dělnické, které se zrodily s rozšířením zájmu folkloristů i na obyvatele měst.²⁴

Na přelomu 18. a 19. století, tedy v počátcích národního obrození, došlo v našich kulturních dějinách k jevu, který lze nazvat jako *prostoupení lidové hudby do umělé hudební kultury*. V dřívějších historických obdobích se tyto sféry vyvíjely souběžně vedle

20 HORÁK, Jiří. *Naše lidová píseň*. Praha: J.R. Vilímek, 1946. s. 13.

21 HERDEN, Jaroslav, Jiří KOLÁŘ a Eva JENČKOVÁ. *Hudba pro děti: vysokoškolská učebnice: studium učitelství pro 1. stupeň základní školy*. Praha: Karolinum, 1992. s. 26.

22 TYLLNER, Lubomír a Zdeněk VEJVODA. *Česká lidová píseň: historie, analýza, typologie*. Praha: Bärenreiter, 2019. s. 8–9.

23 PECHÁČEK, Stanislav. *Lidová píseň a sborová tvorba*. Praha: Karolinum, 2010. s. 17.

24 *Tamtéž*, s. 18.

sebe a nebyly na sobě příliš závislé. Jejich první vzájemný přesah nastal až v 18. století. Folklor začaly ovlivňovat prvky artificiální hudby období klasicismu a umělá hudba tak nejprve prostupovala do hudby lidové. Kvůli tomu v ní začaly převažovat durové tóniny, periodická výstavba frází a pravidelné třídobé či dvoudobé metrum. Dělo se tak především zásluhou lidových muzikantů, kteří se setkávali s umělou hudbou jako členové zámeckých, či chrámových kapel a vědomě či nevědomě pak přenášeli její typologické rysy do lidového prostředí.²⁵

Koncem 18. století se oproti tomu začal objevovat i transfer opačný. Díky zrušení nevolnictví v roce 1781 mělo obyvatelstvo výrazně větší možnost volnějšího pohybu, a tak, především kvůli ekonomickému faktoru, odcházelo do měst. Následkem toho do městského, z většiny německého, prostředí pronikl český venkovský element, který s sebou přinesl svou kulturu a lidovou píseň. Mezi měšťanstvem však měla lidová píseň ve své původní podobě jednohlasého, capellového a improvizovaného dvojhlasého zpěvu jen malou šanci na úspěch a musela se tak přizpůsobit formám městského hudebního života. Tento proces lze označit jako *zumělečt'ování lidové písně*, nebo *prvotní a druhotnou existenci lidové písně*. Druhý termín je o něco přesnější, jelikož lépe odlišuje existenci lidové písně v jejím autentickém prostředí českého a moravského venkova od procesu, kterým si prošla v městském prostředí.²⁶

Vývoj této druhotné existence lidové písně ve městech měl řadu rozmanitých forem, jejichž společným znakem bylo rozvíjení původní jednohlasé písňové formy do různých podob vícehlasu. Nejvíce se upravovaly písně pro sólový zpěv s doprovodem hudebního nástroje, nejčastěji klavíru, nebo také kytary. Objevovaly se též sborové úpravy, nejprve pro čistě mužské sbory, teprve až ve druhé polovině 19. století se začaly dělat úpravy i pro ženské a smíšené sbory.²⁷

2.2 DRUHY A FUNKCE LIDOVÝCH PÍSNÍ

Dá se říci, že lidová píseň a lidová tvorba je obrazem života lidí v řádu jednoho roku, tedy od jara do zimy, nebo i životního běhu, od narození až do smrti.²⁸ Lze ji klasifikovat podle několika možných hledisek. Nejčastěji používaným způsobem je třídění

25 PECHÁČEK, Stanislav. *Lidová píseň a sborová tvorba*. Praha: Karolinum, 2010. s. 19.

26 *Tamtéž*, s. 18–20.

27 *Tamtéž*, s. 50–51.

28 JURKOVIC, Pavel. *Lidová píseň, slabikář hudební a literární výchovy in Lidová píseň a hudební výchova*. Olomouc: Hanex, 1997. Musica. s. 7.

lidových písní na základě jejich obsahu a funkcí v lidském životě. Patří sem rodinný život, oblast lidské práce, společenský život s cyklem kalendářních obřadů a komentované projevy živé a neživé přírody.²⁹

Rodinný život spadá do oblasti obyčejové tradice a obřadní kultury. S rodinným životem úzce souvisí i život dětí, který bývá mnohdy chápán spíše samostatně. První písně, se kterými se dítě setkává a vnímá je, jsou ukolébavky. Jejich podoba byla obvykle improvizována, a to ve formě uklidňujícího popěvku, nebo třeba polozpívané recitace matky. Další zvláštní skupinu vytvořila dětská říkadla do kroku, která jsou určena pro chůzi doprovázenou rytmickým popěvkem. Zde mohly děti velice dobře uplatnit svou tvořivost, fantazii a kreativitu. Patří sem velké množství jednoduchých popěvků a říkadel, u kterých se klade důraz především na slovesnou stránku. Hudební doprovod je oproti tomu primitivní, velmi často v malém rozsahu (sekundy až tercie). Inspiraci nacházely děti především v přírodě (kupříkladu na pastvě), kde se pohybovaly nejčastěji. Oslovovaly přírodní úkazy jako živé bytosti, povídaly si s rostlinami a živočichy a vítaly jednotlivá roční období. To vše se projevilo v říkadlech a „škádlivkách“, které dětem často posloužily i jako rozpočítadla pro dětské hry. Velkou rodinnou příležitostí byla zajisté svatba. Ta měla funkci především obřadní, ale i společensko-zábavní, prosperitní a několik dalších. V jejím průběhu zaznívaly písně rozličných žánrů a funkcí, například písně obřadní, společensko-zábavní a taneční. Nejdůležitější však byly písně obřadní, které doprovázely například příchod nevěsty, čepení nevěsty, vykupování nevěsty a podobně. Jiné písně, neobřadní, zase podporovaly slavnostní náladu. Zpívaly se například písně o loučení se svobodou, těžkostech manželství, rodičovství, nebo zaznívaly taneční písně. Je potřeba zmínit, že svatby tehdy trvaly i několik dní a pro kolektiv i samotného jedince to byla jedna z nejslavnostnějších chvil v životě. K rodinnému životu patřily i pohřby, které též byly vázané k charakteristickým obřadům a byly doprovázené písněmi. Tyto písně se označují jako takzvané pohřební pláče. Ty obsahovaly prvky hudebně slovní recitace a přednášeli je vždy členové rodiny, nebo profesionální plačky, které si rodina najala.³⁰

Dalším druhem jsou písně pracovní, které typicky doprovázely pracovní činnosti. Pracovní písně mají dvě různé formy, volnou a těsnou. Volná forma je typická pro písně zpívané v přírodě, například při hrabání sena, práci v lese, či při pasení dobytka. Písně jsou zvukově nosné a počítají s ozvěnou, díky čemuž ženské písně často začínají či končí

29 PAJER, Jiří. *Svět lidové písně. Strážnice: Ústav lidového umění, 1989. s. 8.*

30 *Tamtéž*, s. 8-17.

vznosným výskáním. Od tohoto osobitého přednesu dostaly taky svůj název. Na Valašsku se jim například říkalo „hečené“, „hečavé“, nebo „helekačky“. Tyto písně obsahují komunikativní složku, pracovní sdělení a někdy dokonce i škádlivé náměty. Dalšími pracovními písněmi jsou například písně dožínkové, trávnické, pastevecké, oráčské a kosecké písně. Do této skupiny patří i písně ponocných, které měly navíc funkci informační a ochrannou. Písně s těsnou formou byly přímo závislé na pracovním rytmu. K jeho zdůraznění se využívaly improvizované rytmické nástroje, nebo samotné nářadí, které lidé používali při práci. Užívaly se zde písně rozmanité, nejčastěji pochodového charakteru, které udávaly společné pracovní tempo. Tyto písně se zpívaly například u příležitosti zatlukání pilotů, utlukání a šlapání mlatu stodol, pěchování a nabíjení stěn při stavbě domu, nebo i u prací domácích, jako bylo například stlukání másla.³¹

Další velkou skupinu tvoří písně výročního kalendářního cyklu pojené k ročním obdobím. K tradičním jarním zvyklostem patřilo vynášení zimy, kterou znázorňovala figurína smrti Muriena, nazývaná též jako smrtka, Morena, Mařena, smrtholka a podobně. Vynášení zimy připadalo na smrtnou neděli a bylo záležitostí čistě dívek. Dobu Velikonoc provázelo několik magických praktik, které měly lidem zaručit bohatou hospodářskou úrodu a dobré zdraví. Na Velikonoční pondělí se chlapi vydávali s pomlázkou na obchůzky, při kterých používali různé popěvky a říkadla. Dalším významným výročním svátkem byly letnice, jejichž součástí byly chorovody (obřadní tance), tančené a zpívané při procházce vesnicí. Ve slovenském prostředí se s oslavou letního slunovratu a vítáním léta pojilo hlavně pálení ohňů. Tento obřad znázorňoval očištnou sílu ohně a dokazování síly a odvahy při jeho přeskakování. Obřady pojící se k podzimu souvisely především se sklizní a oslavou úrody. Patří sem dožínky a slavnosti ukončení hospodářského roku, tedy posvícení a hody. Během hodů se provádělo několik zvyklostí, jako například shazování kozla, mláčení kačera, nebo stínání kohouta, někdy i berana. Ze zimních obřadů byl největší význam přikládán Vánocům. S tímto obdobím se pojilo velké množství světských i náboženských koled, které při obchůzkách domů chodily zpívat děti. Kromě nich chodili koledovat také kantoři, pastýři, hrobníci, zvonáři, chudí lidé a cikáni. Koledování bylo spojeno s celým zimním obdobím. Koledy se zpívaly buďto a capella, nebo s doprovodem jednoduchých hudebních nástrojů, například „bukače“ (fanfrnochu). Ve vánočním a novoročním čase lidé chodili i na obchůzky, které obsahovaly prvky lidového divadla,

31 PAJER, Jiří. *Svět lidové písně. Strážnice: Ústav lidového umění, 1989.* s. 18–23.

jako například betlémské hry nebo tříkrálová obchůzka, jejichž součástí byly i písně. Toto období bylo završeno masopustem. Slavil se ve velkém na celém našem území a patřil mezi nejveselejší svátky celého výročního cyklu. Masopustní obchůzky byly spojeny především se zábavou, zpěvem a tancem a obsahovaly i prvky se zaměřením na hospodářský blahobyt a dobrou úrodu.³²

V období odvodu chlapců do vojenské služby se hojně zpívaly písně rekrutské a vojenské. Generaci rekrutů bylo dovoleno mnohem víc, než běžně obecná norma vesnického kolektivu připouštěla, a tak zde měli často hlavní slovo. Vojenské a rekrutské písně mají stejnou formu, jako písně milostné.³³

Svou funkci měla píseň i v odpočinkových a klidných chvílích člověka. Oblíbeným druhem zábavy byla například na besedách a společenských setkáních vesnického kolektivu. Ke společenskému styku docházelo například na výročních trzích a jarmarcích, kde se uplatňovala hlavně kramářská píseň. Podobně tomu bylo i na poutích, kde byly obvyklým žánrem duchovní písně. Ty byly běžnou součástí nejen bohoslužeb, pobožností ve volné přírodě u křížů a svatebního obřadu, ale i individuálního domácího zpěvu.³⁴

V rozdělení písní podle příležitosti v primární existenci hudebního folklóru se písně dělí na pracovní a řemeslnické, písně k výročním obřadům, vánoční koledy a hry, písně milostné a rodinné, písně žertovné, popěvky, písně s historicko-sociálními náměty, balady, písně svatební a písně k tancům.³⁵

2.3 LIDOVÉ PÍSEŇ PODLE NÁRODOPISNÝCH OBLASTÍ U NÁS

Lidová hudební kultura je na našem území slovanského charakteru, pro který je typická vřelá melodika, temperamentní projev a jednoduchý výraz. Díky různým domácím odlišnostem a krajovým zvykům zde najdeme pestré zastoupení hudebních žánrů. Lidová hudební kultura se rozkládá na dvě velké, od sebe velmi odlišné oblasti. Na oblast západní, utvořenou celými Čechami a západní Moravou (Hanácko, část Podhorácka a Haná) a na oblast východní, kterou tvoří východní Morava (Lašsko, Valašsko a Slovácko).³⁶

32 PAJER, Jiří. *Svět lidové písně*. Strážnice: Ústav lidového umění, 1989. s. 28–34.

33 *Tamtéž*, s. 35.

34 *Tamtéž*, s. 36.

35 ROKYTA, Jan. *Lidová píseň a její přednes in Lidová píseň a hudební výchova*. Olomouc: Hanex, 1997. Musica. s. 127.

36 HERDEN, Jaroslav, Jiří KOLÁŘ a Eva JENČKOVÁ. *Hudba pro děti: vysokoškolská učebnice: studium učitelství pro 1. stupeň základní školy*. Praha: Karolinum, 1992. s. 26.

Při studiu lidových písní z Čech, Moravy a Slezska došli vědci k poznání, že na území České republiky existují dva různé územně vázané typy nápěvů. Hudební vědec a etnomuzikolog Otakar Hostinský si jako první všiml rozdílností v charakteru písní na území Čech a Moravy a jako první také stanovil znaky českého nápěvného typu. Jeho charakteristika lidové písně se stala základem pro další studium nápěvných typů, kterými se následně zabýval i Robert Smetana a v této oblasti své zkoumání prohluboval. Těmito dvěma nápěvnými typy jsou instrumentální písňový typ, rozšířený na území Čech a Moravy a vokální písňový typ, charakteristický pro východní Moravu.³⁷ Pro instrumentální písňový typ je charakteristická převaha durové tonality, pravidelné periodické členění a převládání třídobého mazurkového, sousedského a kolečkového rytmu. Písně se vyvíjely v přímé souvislosti s lidovou taneční hudbou, díky čemuž má většina z nich taneční charakter. Pro vokální písňový typ je zase charakteristické bohaté a složité rytmické členění, převaha dvoudobého metra v tanečních písních a rovnoměrnost v zastoupení durových a mollových tónin. U písní vokálního typu se oproti typu instrumentálnímu přikládá větší význam textu.³⁸

2.3.1 ČESKÉ LIDOVÉ PÍSEŇ

Mezi folklorní oblasti Česka patří Chodsko, Klatovsko a Prácheňsko, Plzeňsko, Blata, Kozácko, Berounsko a Hradecko.

Chodsko tvoří výraznou folklorní oblast v okolí Domažlic v jihozápadních Čechách. Najdeme zde převážně lidové písně tanečního charakteru, jejichž základ tvoří dudy laděné v es dur. Z žánrů jsou zde nejvíce zastoupeny písně taneční a milostné.³⁹ Nosným pohybovým projevem regionu je kolektivní kolový tanec *Kolečko*. Podobně je to i na Klatovsku a Prácheňsku, kde se projevy lidové hudby Chodsku přimykají.⁴⁰

Plzeňsko je národopisná oblast nacházející se v západních Čechách. Převažují zde nápěvy v durových tóninách a melodika je ovlivněna především dudáckou instrumentální hudbou. Typickým a důležitým nástrojem jsou dudy, poté klarinet a housle, které se

37 TYLLNER, Lubomír. Úvod do studia lidové písně: Určeno pro posl. pedagog. fak. Čes. Budějovice: Pedagogická fakulta, 1989. s. 108.

38 HERDEN, Jaroslav, Jiří KOLÁŘ a Eva JENČKOVÁ. Hudba pro děti: vysokoškolská učebnice: studium učitelství pro 1. stupeň základní školy. Praha: Karolinum, 1992. s. 27.

39 KUČEROVÁ, Judita, *Lidová píseň v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. s. 12.

40 ROKYTA, Jan. *Lidová píseň a její přednes in Lidová píseň a hudební výchova*. Olomouc: Hanex, 1997. Musica. s. 129.

uplatňují v souborové hře. Z Plzeňska pochází například známá lidová píseň *Teče voda, teče od potoka k řece*, často využívaná ve školním prostředí v hudební výchově.⁴¹

Blata se nachází v jižních Čechách. Tento etnografický region se dělí ještě na soběslavsko-veselská Blata, zbudovsko-hlubocká Blata a třeboňská Blata.⁴² Z hlediska kvantitativní zpěvnosti, jejích projevů a bohatství výrazných písňových typů jde o jeden z nejpozoruhodnějších regionů Čech, o čemž ostatně svědčí písňová sbírka Čenka Holase *České národní písně a tance*.⁴³ Převážná část písní má durový charakter, objevují se zde ale i nápěvy mollové. Mezi důležité hudební nástroje patří dudy, housle a klarinet. I zde se objevují taneční písně ke kolovým tancům. Díky četnému výskytu rybníků v této oblasti se zde objevují i písně s rybářskou a rybníkářskou tematikou. Jižní Čechy jsou spolu s Chodskem často nazývány dudáckou oblastí.⁴⁴

Na jihočeském území se v okolí Tábora nachází další národopisná oblast, Kozácko. Název regionu se odvozuje od odstávajících růžků ženského čepce nebo šosatého mužského kabátu zvaného kozák, které jsou součástí místního kroje. Charakter písní je zde stejný, jako u písní jihočeských na Blatensku.⁴⁵

Berounsko sice není národopisným regionem a nemá charakteristické specifické znaky, zdejší nápěvy však patří mezi známé české písně, které jsou rozšířené především ve školním prostředí. Jedná se například o písně *Ach, není tu, není, co by mě těšilo*, nebo *Což se mně, má milá, hezká zdáš*.⁴⁶

V oblasti východních Čech se nachází Hradecko. Zde bylo tradiční instrumentální seskupení tvořeno malým souborem hudecké hudby, který se skládal převážně ze smyčců s klarinetem, mnohdy i ve spojení s žesťovými nástroji, cimbálem, či harfou. I písně z Hradecka patří mezi oblíbené ve školním prostředí. Jsou to například *Kačena divoká* a *Kdybys měla, má panenka, sto ovec*.⁴⁷

41 KUČEROVÁ, Judita, *Lidová píseň v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. s. 37.

42 *Tamtéž*, s. 43.

43 ROKYTA, Jan. *Lidová píseň a její přednes in Lidová píseň a hudební výchova*. Olomouc: Hanex, 1997. Musica, s. 131.

44 KUČEROVÁ, Judita, *Lidová píseň v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. s. 43.

45 *Tamtéž*, s. 50.

46 *Tamtéž*, s. 58.

47 *Tamtéž*, s. 62.

2.3.2 MORAVSKÉ A SLEZSKÉ LIDOVÉ PÍSEŇ

Mezi folklorní oblasti Moravy a Slezska patří Moravské Horácko a Podhorácko, Brněnsko, Haná, Záhoří, Moravské Valašsko a Hanácké Slovácko.

Moravské Horácko a Podhorácko je součástí rozsáhlého regionu Horácko, který se rozkládá na rozhraní Čech a Moravy. U hudební stránky horáckých nápěvů si lze všimnout jejich jasné podobnosti s českou lidovou písní. Najdeme zde především písně milostné a taneční, dále také písně vojenské, rekrutské a písně obřadní, které jsou nejčastěji zastoupeny svatebními písněmi a koledami. Zvláštností tohoto regionu jsou koledy s milostným obsahem. Nejstarší instrumentální seskupení tvořila kapela ve složení dudy, housle a cimbál, od poloviny 19. století ji vystřídala kapela smíšená, ve složení housle, viola, basa, klarinety, flétna a lesní roh.⁴⁸

Brněnsko lze chápat buďto jako město Brno se svými předměstími, nebo v širším významu jako území zahrnující jižní část Dražanské vrchoviny, části Vyškova, Slavkovska, Kloboucka a Židlochovicka. V písňovém fondu tvoří nejpočetnější skupinu písně milostné, žertovné a taneční, o něco méně pak písně vojenské a rekrutské. Převládají zde durové nápěvy s pravidelnou a jednoduchou rytmickou stavbou. Na přelomu 19. a 20. století zde hrávala nejčastěji kapela smíšená, která byla složená ze smyčcových a dechových nástrojů, postupem času však tyto kapely nahradila dechová hudba nebo harmonika.⁴⁹

Haná je považována za vůbec nejvýraznější národopisnou oblast na Moravě. Lidové písně se zde svým charakterem přimykají k české lidové písni a rysy východomoravských nápěvů jsou patrné jen ve východní a jižní části území. Pro písně je typický klidný lyrismus a mírně rychlé nebo volné tempo. Nejvýznamnější částí písňového fondu jsou písně milostné, najdeme v něm ale i například písně humorné, historické, rekrutské nebo vojenské.⁵⁰

Oblast Záhoří se nachází mezi Hanou (na západě) a Valašskem (na východě), což se projevuje především v nářečí a hudebním dialektu lidových písní. V nářečí se spolu mísí

48 KUČEROVÁ, Judita, *Lidová píseň v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. s. 66–67.

49 *Tamtéž*, s. 73.

50 *Tamtéž*, s. 82–83.

hanácké, valašské a lašské vlivy a v hudební oblasti se lze setkat s oběma písňovými typy. Většina písní je v durové tónině a nejčastějším rytmickým tvarem je mazurkový rytmus.⁵¹

Moravské Valašsko se nachází v nejuvýchodnější části Moravy u hranic se Slovenskem. Právě ze Slovenska se sem díky valašským kolonizacím dostaly nápěvné tonality, především mixolydické a lydické. Hudební kultura byla na Valašsku z velké části pastevecká, díky čemuž zde převažují písně pracovní. Hudební folklór je v této oblasti velmi obsáhlý a žánrově rozmanitý.⁵²

Hanácké Slovácko představuje přechodnou oblast mezi Hanou a Slováckem. Znaky této přechodné oblasti lze pozorovat jak v hudební stránce písní, tak i v dialektu. Najdeme zde písně durové i mollové tonality, durové však mírně převažují. Nejpočetnější skupinu tvoří písně milostné, dále svatební a vojenské.⁵³

2.4 SBĚRATELÉ LIDOVÝCH PÍSNÍ

Jedním ze základních předpokladů folkloristů je shromažďování folklorního materiálu. V historii můžeme nalézt celou řadu sběratelů, kteří se zasloužili o to, že dnes můžeme pracovat s rozsáhlými písňovými fondy téměř ze všech částí Čech, Moravy a Slezska.⁵⁴ K uspořádanému sběru lidových písní dochází v Čechách až na počátku 19. století.⁵⁵ V průběhu mnoha let se vystřídal několik pokolení obětavých sběratelů, kteří zapsali tisíce písní a usnadnili tím uměleckou tvorbu i vědecké bádání.⁵⁶ Svou pozornost sběratelé soustředili převážně na obsahovou – textovou složku písně a melodicko-rytmické útvary, které byly typické pro určitou oblast.⁵⁷

První sborníčky lidových písní se u nás objevily už v počátku druhé poloviny 18. století. Kantoři, hudebníci a vzdělaní lidoví zpěváci zapisovali některé z písní pro vlastní potřebu kvůli obtížné zapamatovatelnosti mnohaslokových písní. Jedním

51 KUČEROVÁ, Judita, *Lidová píseň v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. s. 95.

52 ROKYTA, Jan. *Lidová píseň a její přednes in Lidová píseň a hudební výchova*. Olomouc: Hanex, 1997. Musica. s. 156–157.

53 KUČEROVÁ, Judita, *Lidová píseň v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. s. 98.

54 TONCROVÁ, Marta. *Lidová píseň a hudební výchova z pohledu folkloristy in Lidová píseň a hudební výchova*. Olomouc: Hanex, 1997. s. 71

55 ZÍDKOVÁ, Petra. *Sbírky a sběratelé lidových písní a tanců v Čechách*. Praha: Informační a poradenské středisko pro místní kulturu, 2003. s. 7.

56 HORÁK, Jirí. *Naše lidová píseň*. Praha: J.R. Vilímek, 1946. s. 144.

57 KNOPOVÁ, Blanka. *Zdroj dětské hudební kreativity in Lidová píseň a hudební výchova*. Olomouc: Hanex, 1997. s. 39.

z takových prvních dochovaných zápisků je například *sborník Antonína Francla-Sýkory*, mlynáře ze Švihova.⁵⁸

Evropský romantismus spustil nové období v nahlížení na lidovou poezii. První Guberniální sběratelská akce byla výsledkem prezidiálního nařízení organizovat sběr lidových písní a tanců v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a v dalších zemích rakouské monarchie. Lidové písně a tance z toho období jsou zaznamenány v sedmi základních rukopisech nebo sbírkách. Jedná se o *Kolovratský rukopis*, *České národní písně*, *Rozličné písně*, *Böhmische National Gesänge und Tänze*, sbírku ze Sadské a dva rukopisy z Hluboké.⁵⁹ Velkého úspěchu v tomto období dosáhli především **František Ladislav Čelakovský** se svými třemi svazečky s názvem *Slovanské národní písně*, nebo sbírkou *Ohlas písní českých* a **Pavel Josef Šafařík** se svou sbírkou *Písně světské*.⁶⁰

Velmi významným sběratelem byl vědec, hudebník a básník **Karel Jaromír Erben**, jehož sběratelská činnost je jakýmsi ztělesněním druhého období studia lidové písně. V letech 1842-1845 vydal ve třech svazcích 530 písní sebraných z ústního podání pod názvem *Písně národní v Čechách*.⁶¹ Své nejtěžejnější dílo *Prostonárodní české písně a říkadla* o rozsahu 556 stran vydal Erben v roce 1864.⁶² Podobnou aktivitu jako K. J. Erben rozvíjel na Moravě **František Sušil**, autor sbírky *Moravské národní písně s nápěvy do textu vřaděnými* (doplněné vydání).

Po Erbenově smrti začíná třetí období sběratelské tradice, jehož významnou osobností je Erbenův a Sušilův pokračovatel, **František Bartoš**.⁶³ Ten roku 1882 vydal písně z Moravy s názvem *Nové národní písně moravské s nápěvy do textu vřaděnými*. Pár let poté vydal nové vydání *Národní písně moravské, v nově nasbírané*, doplněné předmluvou, ve které realisticky popisuje prostředí a doplňuje jej o poznámky o vzniku lidové písně a o zpěvácích.⁶⁴ Na svých sbírkách spolupracoval i s dalším významným hudebním skladatelem a sběratelem **Leošem Janáčkem**. Z této spolupráce vzniklo například dílo *Národní písně moravské*. Do tohoto období spadá i činnost českého estetika,

58 MARKL, Jaroslav. *Nejstarší sbírky českých lidových písní*. Praha: Supraphon, 1987. s. 15.

59 ZÍDKOVÁ, Petra. *Sbírky a sběratelé lidových písní a tanců v Čechách*. Praha: Informační a poradenské středisko pro místní kulturu, 2003. s. 7.

60 HORÁK, Jiří. *Naše lidová píseň*. Praha: J.R. Vilímek, 1946. s. 144-145.

61 BEDŘICH, Václav. *Písemnictví a lidová tradice: obraz jejich vztahů v české písni lidové a zlidovělé*. Olomouc: Index, 1938. s. 22

62 TYLLNER, Lubomír, Jiří TRAXLER a Věra THOŘOVÁ. *Průvodce po pramenech lidových písní, hudby a tanců v Čechách*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 2015. s. 166.

63 BONUŠ, František. *Lidová píseň a její tradice*. Praha: Osvěta, 1952. s. 17.

64 HORÁK, Jiří. *Naše lidová píseň*. Praha: J.R. Vilímek, 1946. s. 147.

teoretika a profesora **Otakara Hostinského**, který ve své studii o české světské lidové písni hodnotí sběratelskou práci svých předchůdců.⁶⁵ Mezi jeho díla patří například *Vánoční povídaní o koledách z Podkrkonoší* nebo *36 nápěvů světských písní českého lidu z 16. století z roku 1891*.⁶⁶ Do tohoto období patří i sběratelská práce umělce **Ludvíka Kuby**. Ten procestoval všechny slovanské země, ze kterých si zapisoval lidové písně, kreslil hudební nástroje a památky výtvarné a hmotné kultury. Všechn tento nasbíraný materiál pak uložil v jedinečném díle *Slovanstvo ve svých zpěvech*.⁶⁷

Ve čtvrtém období, v době kapitalismu, se lidová píseň začala stávat přežitkem a byla pomalu vytlačována kosmopolitickými braky, které se daly rychle zpeněžit. Sběratelskou činností se zabývalo jen několik málo jedinců, kteří sbírali písně bez vyhlídky na možné vydání sebraného materiálu. V době socialismu se situace opět zlepšila a sběratelský ruch opět ožil. Do sběratelské činnosti se za spolupráce s odbornými vědeckými ústavy začaly zapojovat celé kolektivy, které navazovaly na sběratelské tradice z dob národního obrození.⁶⁸ Po roce 1946 se lidové písně opět začala věnovat péče a především v kruzích mládeže se začala šířit láska ke zpěvu. V průběhu dalších let se s příchodem zábavné hudby od lidových písní začalo spíše opouštět a jejich oblíbenost začala díky vlivům moderní hudby klesat.⁶⁹

65 BONUŠ, František. *Lidová píseň a její tradice*. Praha: Osvěta, 1952. s. 17.

66 TYLLNER, Lubomír, Jiří TRAXLER a Věra THOŘOVÁ. *Průvodce po pramenech lidových písní, hudby a tanců v Čechách*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 2015. s. 242-243.

67 BONUŠ, František. *Lidová píseň a její tradice*. Praha: Osvěta, 1952. s. 18.

68 *Tamtéž*, s. 18-19.

69 HORÁK, Jiří. *Naše lidová píseň*. Praha: J.R. Vilímek, 1946. s. 153

3 LIDOVÁ PÍSEŇ V HUDEBNÍ VÝCHOVĚ NA 1 STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Lidová píseň je součástí vokálních, instrumentálních a hudebně pohybových činností. Je také častým námětem poslechové skladeb, se kterými se žáci na 1. stupni setkávají. Je zařazována do všech standardních a celostátních řad učebnic, a to ve vyváženém poměru s písněmi umělými. Tyto učebnice jsou připravovány v souladu s RVP a jsou schváleny Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. V RVP se lidová píseň vyskytuje ve vzdělávací oblasti *Umění a kultura* – ve vzdělávacím oboru *Hudební výchova*. Konkrétně se o ní zmiňují v kapitole o učivu, kde uvádí například lidový dvojhlas a jednoduché lidové tance. Nepřímo se o nich pak píše například u realizace písní ve 2/4 a 3/4 taktu, ve kterém je většina lidových písní. Dále se pak využívá například při diatonických postupech anebo v poslechu, kde se učí o různých hudebních stylech žánrech, kterých je lidová píseň a folklor také součástí.⁷⁰

Lidovou píseň mají též základní školy běžně ve svém *Školním vzdělávacím programu*, který zpracovávají podle RVP pro základní vzdělávání. Například Základní škola Volyně⁷¹ a Masarykova základní škola Plzeň⁷² užívají lidovou píseň v učivu hudební výchovy pro jednohlasý zpěv, lidový dvojhlas, dále zpívají lidové písně ve 2/4 a 3/4 taktu, rytmicky deklamují lidová říkadla nebo tančí jednoduché lidové tance (mazurku, polku apod.). V občanské nauce pak probírají lidové tradice.

Tato komplexní hudební hra, která kombinuje deklamované slovo se zpěvem, poslechem hudby, hraním na hudební nástroje a hudebně pohybovým projevem, umožňuje žákům všestranný hudební vývoj a možnost zapojovat se do hudebních aktivit co nejvíce. Je důležité, aby se žáci ve všech činnostech mohli uplatnit samostatně a tvořivě, využili svůj vlastní hudební projev a objevili hudbu skrze vlastní práci, díky čemuž pak rychleji proniknou do výstavby hudby. Všechny tyto činnosti se vzájemně podmiňují a je třeba je

70 *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2021. 90 s. [cit. 2023-04-24]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>

71 *Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání „Škola pro Evropu“* [online]. Plzeň: Masarykova základní škola Plzeň, 2022. 316-328 s. [cit. 2023-04-24]. Dostupné z: <https://masarykovazs.cz/uredni-deska/skolni-vzdelavaci-program/>

72 *Školní vzdělávací program* [online]. Volyně: Základní škola Volyně, 2021. 170-174 s. [cit. 2023-04-24]. Dostupné z: <https://www.zsvolyne.cz/skolni-vzdelavaci-program/ds-53>

chápat jako celek. Například hra na dětské hudební nástroje rozvíjí hudební sluch a velice dobře zprostředkovává pěvecký projev u nezpívajících žáků a podobně.⁷³

3.1 UPLATNĚNÍ LIDOVÝCH PÍSNÍ VE VOKÁLNÍCH ČINNOSTECH

Hlasový výcvik je v hudební výchově velice důležitou a stěžejní disciplínou a jeho úspěšné provádění je nezbytnou podmínkou pro dosažení cíle. Během základní školy by si měl žák osvojit a zautomatizovat několik hlasových dovedností týkajících se dýchání, tvoření tónu a artikulace.⁷⁴ Texty, melodie a rytmy lidových písní, tedy celky, části písní, vzaté jako nápěvky nebo úryvky pro tvorbu modelů k rozezpívání a k hlasové výchově, mohou žákům skvěle posloužit pro osvojování pěveckých návyků. Lidové písně mají jednoduchou a snadno zapamatovatelnou melodii, postavenou z velké části na sekundových a terciových postupech, což odpovídá potřebám elementárního hlasového výcviku. Obsahují však i větší intervaly a náročnější melodické prvky (např. legato, ale i jiné způsoby spojování tónů), což je také výborná příležitost k rozvíjení hlasových dovedností a návyků. Jejich rytmy bývají funkčně propojené s melodiemi, jsou pro lidský hlas přirozené a mnohdy souvisí s metrorýtmikou naší řeči. Jejich harmonie jsou jednoduché a srozumitelné, díky čemuž jsou žákům blízké a přístupné. Nejsou tedy tak složité a umělé, jako například některé písně z oblíbených kapel žáků, se kterými se setkávají mimo školu a ne vždy jsou pro ně dobrým hudebním a pěveckým vzorem.⁷⁵

K pěveckému projevu žáků dochází buďto vokální imitací, nebo vokální intonací, kde se lidové písně také užívají. Osvojování písní imitací se uskutečňuje už v předškolním věku a bývá podporováno zpěvem matky a sourozenců (či jiných rodinných příslušníků). Právě zde se zpívají jednoduché dětské lidové písně jako *Ovčáci*, *čtveráci*, *Skákal pes*, *Halí*, *belí*, *Šel zahradník do zahrady* a podobně.⁷⁶

Lidová píseň je stěžejním materiálem i při osvojování si základů intonace. Tonální metoda písňová Ladislava Daniela stojí na principu, kdy ke vzniku hudebních představ slouží začátky známých lidových písní, nebo spíše první tón jejich melodie. Jsou to

73 SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy 1. na prvním stupni základní školy: učebnice pro studenty pedagogických fakult.* 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. s. 17.

74 DANIEL, Ladislav. *Metodika hudební výchovy: know how učitele hudební výchovy.* 2. vyd. Ostrava: Montanex, 1992. s. 12.

75 VÁŇOVÁ, Hana. *Didaktika hudební výchovy ve studiu učitelství pro 1. stupeň ZŠ.* Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2020. s. 12-16

76 DANIEL, Ladislav. *Metodika hudební výchovy: know how učitele hudební výchovy.* 2. vyd. Ostrava: Montanex, 1992. s. 12.

takzvané opěrné písně. Díky nim si lze vybavit takzvané *volné nástupy*, což je vždy první tón melodie, a také každý tón uprostřed melodie po větším intervalu. Nyní si uvedeme konkrétní příklady opěrných písní. Pro 1. stupeň je to píseň *Ovčáci, čtveráci*, pro 2. stupeň *Dívča, dívča*, pro 3. stupeň *Maličká su*, pro 4. stupeň *Oči černé oči*, pro 5. stupeň *To je zlaté posvícení*, pro 6. stupeň *Ach není tu není*, pro 7. stupeň *Koukej, koukej Vašku* a pro 8. stupeň *Ráda, ráda můj zlatej Honzíčku*.⁷⁷

Dalším principem vybavování tónů v tonální metodě písňové jsou *diatonické postupy*. Zde uplatníme lidové písně začínající pouze prvním stupněm, které obsahují vzestup a sestup po stupnici. Jsou to například *Sedí liška pod dubem*, *Kočka leze dírou*, nebo *Má maměnka cosi má*.⁷⁸

Lidová píseň též nabízí optimální podmínky pro rozvíjení vícehlasého zpěvu. Na 1. stupni ZŠ se jedná především o dvojhlasý zpěv, který má nejčastěji podobu lidového dvojhlasu, nebo lidového kánonu. Ve vyšších ročnících se žáci mohou setkat i s trojhlasem, kde je 1. a 2. hlas veden jako lidový dvojhlas a třetí hlas využívá spodního 5. stupně, 1. stupně a stupnicových postupů. Lidový dvojhlas se dá využít i při melodizaci básní, nebo jednoduchých říkadel.⁷⁹ Druhý hlas a kánon s žáky nacvičujeme až ve chvíli, kdy mají první hlas písně pořádně zažitý.⁸⁰ Pro dvojhlas jsou vhodné například lidové písně *Dybych já věděla*, *Čí sú to koničky*, *Ach synku, synku*, *Pod naším okýnkem*, *Kdyby byl Bavorov*, *Marjánko, Marjánko* nebo *Ach není tu, není*. Pro kánon můžeme využít například písně *Bejvávalo*, *Dú valaši, dú*, *Vyletěla holubička* nebo *Až já pojedu přes ten les*.

3.2 UPLATNĚNÍ LIDOVÝCH PÍSNÍ V POSLECHOVÝCH ČINNOSTECH

Vedle porovnávání vlastních výkonů žáků se nabízí i velký počet námětů, které jsou zaměřené na rozvoj dětských posluchačských zkušeností.⁸¹ Při vybírání vhodné skladby by se měl učitel řídit několika hledisky. Musí respektovat především hledisko

77 SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy 1. na prvním stupni základní školy: učebnice pro studenty pedagogických fakult.* 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. s. 161.

78 DANIEL, Ladislav. *Metodika hudební výchovy: know how učitele hudební výchovy.* 2. vyd. Ostrava: Montanex, 1992. s. 32-35.

79 KNOPOVÁ, Blanka. *Zdroj dětské hudební kreativity in Lidová píseň a hudební výchova.* Olomouc: Hanex, 1997. s. 41.

80 DANIEL, Ladislav. *Metodika hudební výchovy: know how učitele hudební výchovy.* 2. vyd. Ostrava: Montanex, 1992. s. 54-55.

81 JENČKOVÁ, Eva. *Lidová píseň jako zdroj dětských hudebních aktivit in Lidová píseň a hudební výchova.* Olomouc: Hanex, 1997. s. 32.

umělecké, protože pouze umělecky hodnotné dílo může působit na žáka esteticky a vychovávat jej, dále didaktické hledisko, protože každý učitel chce žáky něco naučit, a nakonec hledisko týkající se přiměřenosti skladeb, s ohledem především na věk a vyspělost žáků. Žáci, především ti mladší, udrží pozornost jen po určitou dobu, a tak by skladby neměly být příliš dlouhé. Z delších skladeb je proto vhodné k poslechu využít jen jednotlivé uzavřené části, nebo dokonce jen jejich úryvky. Pokud navíc žák zná skladby z vlastního reprodukčního výkonu, prožitek z nich je kvalitnější, a i díky tomu pak dokáže u skladby lépe sledovat tónovou tkáň a všechny její složky.⁸²

Pro poslech se z lidového repertoáru hodí například nahrávky předních folklórních souborů a sólových zpěváků, ke kterým žákům můžeme pustit i videozáznam jejich vystoupení. Dále můžeme žákům představit proměnu lidové písně v podání folkových hudebních skupin nebo jejich znění v soudobých úpravách pro dětské sbory. Zajímavé pro ně může být také sledování shodných nebo podobných melodií u lidových písní různých národů. V souvislosti se školním poslechem je důležité připomenout také využití stylizace lidových písní ve tvorbě skladatelů vážné hudby, s čímž učebnice hudební výchovy také počítají.⁸³ Písně mohou být stylizované do instrumentální úpravy, jako například písně *Proč jsi k nám nepřišel*, *Šla Nanyňka do zelí* a další, které nalezneme v díle *Třináct lidových písní pro housle, kytaru a akordeon* od V. Trojana, nebo píseň *U panského dvora* od stejnojmenného autora v díle *Šest lidových písní pro smyčcové kvarteto*. Mohou být též stylizovány melodicky, jako například píseň *Běží liška k Táboru* (L. Janáček a jeho *Příhody lišky Bystroušky*), nebo mohou lidové písně a říkadla skladatele inspirovat svými texty (*Moravské dvojpěvy* od A. Dvořáka, *Říkadla* od L. Janáčka) a podobně. Lidová píseň může být též tematicky zpracována, jako je tomu například ve skladbách *Už ty pilky dořezaly* od Leoše Janáčka, *Tetka, kam jdete* od Antonína Dvořáka, nebo *Voděnka studená* od V. Nováka ve *Slovácké suítě*. Dále může být též základem pro variace tématu, jako je tomu například u variace pro klavír francouzské lidové písně *Když tři slípky* od W. A. Mozarta, u lidové písně *Ovčáci, čtveráci*, která se stala základem pro variaci *Ovčácké pohádky* od Petra Ebena,⁸⁴ u variace pro klavír na lidové písně *Já jsem z Kutné Hory* a *Žezuličko, kde jsi byla* též od Petra Ebena, u variace pro orchestr na píseň

82 LÝSEK, František a kol. *Metodika hudební výchovy v 1.-5. ročníku ZDŠ*. 3. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977. s. 10.

83 JENČKOVÁ, Eva. *Lidová píseň jako zdroj dětských hudebních aktivit in Lidová píseň a hudební výchova*. Olomouc: Hanex, 1997. s. 32.

84 VÁŇOVÁ, Hana. *Didaktika hudební výchovy ve studiu učitelství pro 1. stupeň ZŠ*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2020. s. 72.

Dobrá noc, má milá od Iši Krejčího, nebo u variace pro housle a orchestr na lidovou píseň *Holka modrooká* od Otakara Ševčíka.⁸⁵ Na základě hudebně výrazových prostředků písni můžeme určit, ke kterému hudební žánru patří. V poslechu toho lze využít například u poznávání různých druhů tanců, jako je mazurka, polka, valčík, u různých druhů pochodů, nebo ukolébavek.⁸⁶

3.3 UPLATNĚNÍ LIDOVÝCH PÍSNÍ V INSTRUMENTÁLNÍCH ČINNOSTECH

Hra na dětské hudební nástroje by neměla v hudební výchově na 1. stupni chybět. Má velký význam na rozvoj hudebnosti žáků a mohou se v ní projevit i ti, kteří jsou hudebně o něco hůře rozvinutí. Na rytmické nástroje vytukávají různé rytmy a na melodických nástrojích nápěvy písni, které zatím sami nezvládnou zaspívat. Melodické nástroje slouží žákům při zpěvu jako opora a napomáhají jim k čisté intonaci. Umožňují též žákům instrumentální tvořivost, která rozvíjí jejich hudební schopnosti a ve které mohou uplatnit svou kreativitu a hudební fantazii. I přes všechny tyto klady by měl učitel stále myslet na to, že hra na dětské hudební nástroje je spíše doplňující činností a neměla by zpěv omezovat.⁸⁷

Zavádět hudební nástroje do výuky hudební výchovy lze několika způsoby. První způsob spočívá ve využití dovedností žáků, kteří se ve svém volném čase věnují hře na hudební nástroj a navštěvují uměleckou školu. Tito žáci mohou učiteli pomoci například tak, že budou hrát na hudební nástroj doprovody k písním. Všechno by to ale mělo být čistě dobrovolné, žáci by se do ničeho neměli nutit a doprovody k písním, které učitel plánuje s třídou zpívat, by měl žák dostat s dostatečným předstihem, aby si vše zvládl v klidu nacvičit. Další možností je dát jednoduchý hudební nástroj všem žákům ve třídě. K tomu se nejlépe hodí hudební nástroje z orffovského instrumentáře. V něm najdeme tři skupiny nástrojů, a to rytmické, melodické a basové. Mezi rytmické nástroje patří triangl, blok (dřevěný bubínek), činel, roličky, bubínek (ruční, rámový), tamburína a dřívka. Mezi melodické nástroje patří zvonkohry, metalofony a xylofony. Do skupiny basových nástrojů patří například dětské tympány v provedení bongo, nebo tradiční nástroje jako violoncello,

85 FRIDRICHOVÁ, Květuše. *Lidová píseň jako téma k variačním kompozicím a jejich využití k poslechu hudby in Lidová píseň a hudební výchova*. Olomouc: Hanex, 1997. s. 60.

86 VÁŇOVÁ, Hana. *Didaktika hudební výchovy ve studiu učitelství pro 1. stupeň ZŠ*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2020. s. 72–73.

87 SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy 1. na prvním stupni základní školy: učebnice pro studenty pedagogických fakult*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. s. 179–180.

kytara, loutna a gamba, jejichž struny se naladí na potřebné tóny a žáci je pak hrají drnkáním, úderem paličky, nebo smyčcem.⁸⁸

K nácviku instrumentální doprovodu jsou lidové písně ideální. Aktivity a úkoly je potřeba volit pestré a střídat jejich náročnost, aby práce s lidovou písní přinesla potěšení všem žákům, nejen těm více nedaným. Učebnice hudební výchovy s touto podmínkou do určité míry počítají, a tak nabízejí poměrně širokou škálu podnětů pro pedagogicky řízenou elementární improvizaci písňových doprovodů s jednoduchými rytmickými hudebními nástroji. Místo běžné kombinace, kde jedna skupina hraje na nástroje a druhá zpívá, je možné vyzkoušet i aktivitu, kde žáci vytváří jednoduchý improvizovaný doprovod ke zpěvu učitele. Prostřednictvím této aktivity zdokonalujeme u žáků cit pro barvu nástroje a jeho využití ve skupinové souhře a učíme je respektovat dynamické a tempové změny ve vokálním projevu. Velice dobrým motivačním prvkem je použití znějících nástrojů, které si žáci sami vyrobí při výtvarné výchově, nebo pracovních činnostech. Při tvorbě nástrojů se žáci mohou inspirovat v lidovém instrumentáři a obrázky nástrojů z různých dob a regionů. V tuto chvíli má učitel vhodnou příležitost k tomu, aby rozvíjel hudební zkušenosti žáků, hledal s nimi vhodnou píseň pro jejich nástroje a trénoval jejich souhru.⁸⁹ Hudební výchova se také často inspiruje hrou jednoduchého doprovodu v lidovém stylu, a to tzv. dudáckým basem, neboli bourdonovou prodlevou. Je to základní tón nebo kvinta (1. a 5. stupeň tóniny), kterou na dudách vytváří jedna nebo více píšťal, zvaných „bručák“ nebo „huk“.⁹⁰ V Orffově metodě se tato hra dudácké kvinty často užívá při komponování elementárních doprovodů, kdy žák hraje dvěma paličkami oba tóny kvinty.⁹¹

V instrumentálních činnostech můžeme též uplatnit lidová říkadla, pranostiky, rozpočítadla, přísloví, hádanky a podobně. Říkadla se dají též doprovázet rytmickými bicími nástroji, nebo hrou na tělo. Tyto aktivity pak u žáků rozvíjí metroritmické cítění a smysl pro symetricky členěnou hudební větu.⁹²

88 DANIEL, Ladislav. *Metodika hudební výchovy: know how učitele hudební výchovy*. 2. vyd. Ostrava: Montanex, 1992. s. 61-67.

89 JENČKOVÁ, Eva. *Lidová píseň jako zdroj dětských hudebních aktivit in Lidová píseň a hudební výchova*. Olomouc: Hanex, 1997. s. 31.

90 Wikipedie. [online]. *Prodleva (hudba)*. Wikipedie: Otevřená encyklopedie, 2021, [cit. 2023-01-27]. Dostupné z: [https://cs.wikipedia.org/wiki/Prodleva_\(hudba\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Prodleva_(hudba))

91 JENČKOVÁ, Eva. *Lidová píseň jako zdroj dětských hudebních aktivit in Lidová píseň a hudební výchova*. Olomouc: Hanex, 1997. s. 31.

92 FOLPRECHTOVÁ, Květoslava. *Vokální melodizace lidového říkadla jako projev dětské hudební tvořivosti na 1. stupni základní školy in Lidová píseň a hudební výchova*. Olomouc: Hanex, 1997. s. 53.

3.4 UPLATNĚNÍ LIDOVÝCH PÍSNÍ V HUDEBNĚ POHYBOVÝCH ČINNOSTECH

Tělesné pohybové reakce a tanec přirozeně patří k projevům, které u dětí doprovázejí prožitek z hudby. Hudebně pohybová výchova má za úkol kultivovat tělesné pohyby žáků a pracovat s nimi tak, aby co nejvíce zesilovaly hudební prožitek a rozšířily jejich hudební fond. Pohybem může žák vyjadřovat i svou náladu a pocity, které v nich hudba vyvolává. Hudebně pohybová výchova v žácích vyvolává radost z pohybu a zajišťuje mezi nimi i nonverbální komunikaci, čímž přispívá k lepšímu navazování mezilidských kontaktů a kladným vztahům ve třídě.⁹³

Hudebně pohybová výchova má velký význam zvláště na 1. stupni základní školy. Zde má výuka ještě často podobu komplexní hry a v učivu převažuje hudební folklór, který žáky přímo vybízí k pohybu a tanci. Lidová píseň má silný emocionální potenciál ve svém textu, melodii i v rytmické složce, což ji dělá k hudebně pohybovým činnostem ideální. Zařazovat do výuky můžeme jak originální lidové tance, jako jsou například valčík, mazurka, sousedská a polonéza, tak i volné improvizací projevy žáků na lidové písni. Na umělecké skladby, kde jsou tance a taneční části již stylizované (např. *Slovanské tance*, *České tance*, *Lašské tance* apod.) tančit není vhodné a skladby jsou určeny spíše k poslechu.⁹⁴

Děti velice dobře vnímají a prožívají rytmus. Díky tomu je rytmizace a deklamace slova skvělou průpravou k hudebně rytmickým pohybům. Lidová říkadla se zde dají využít k různým aktivitám, které jsou založeny na rytmické deklamaci na jednom tónu. Mezi tyto aktivity patří například hra *na ozvěnu*, při které žáci různě tleskají rukama za a před tělem, nad hlavou, tleskají do stehů, nebo třeba luskají prsty. Podobné slovní rytmické útvary si pak žáci mohou zkusit vymyslet i sami. Nejprve na známý rytmus, poté na jednoduchý rytmus, který vytvářá učitel.⁹⁵

Tečkovaný rytmus lidových písní dokáže žáky přímo vybízet ke spontánní pohybové reakci, je jednoduchý na chápání a žáci snadno vytvoří improvizovaný tanec k písni. V hudebně pohybové improvizaci můžeme tedy lidové písni využít ve chvíli, kdy žákům učitel buďto lidovou píseň sám zahraje na hudební nástroj a zazpívá ji, nebo jim pustí její nahrávku a žáci na ni reagují a snaží se ji vyjádřit pohybem. Vyjadřují, jaké

93 SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy 1. na prvním stupni základní školy: učebnice pro studenty pedagogických fakult.* 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. s. 200.

94 *Tamtéž*, s. 201.

95 *Tamtéž*

v nich hudba vyvolává emoce, vyjadřují její melodii, dynamiku, její celkovou náladu. Mohou tancovat sami za sebe, ve dvojicích, nebo i v menších skupinkách. Pro ještě větší zpestření mohou žáci provádět pohyb s barevnými šátky, které jsou k pohybovým aktivitám určeny a estetický zážitek umocňují, nebo si mohou přinést svou oblíbenou hračku a tancovat s ní. Uplatnit je můžeme i při činnostech, kde se žáci přizpůsobují tempu a náladě různých lidových písní, (například píseň *Ach synku, synku* ve srovnání s písní *Prší, prší*) a vyjadřují jej pohybem. Reagovat mohou i na změnu dynamiky, ve kterém na *p* chodí žáci po špičkách, na *mf* našlapují na celé chodidlo a na *f* opatrně našlapují na paty, nebo dělají malé krůčky, střední kroky a velké kroky a podobně.⁹⁶

96 SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy 1. na prvním stupni základní školy: učebnice pro studenty pedagogických fakult.* 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. s. 202.

4 PROBLÉMY PRÁCE S LIDOVOU PÍSNÍ NA 1. STUPNI ZŠ

V zajištění optimálního fungování lidové písně v hudební výchově se mohou vyskytnout i určité problémy. Děti jsou dnes již od útlého věku vystavovány vlivům moderní hlučné hudby a v domácím prostředí je už téměř neobklopují lidové písně, jako tomu bylo dříve. Jejich zájem i díky tomu často směřuje k populární hudbě a od lidové písně se spíše odklání. To se samozřejmě promítá i do školního repertoáru. Jak uvádí ve své publikaci M. Slavíková⁹⁷, ten ještě nedávno zahrnoval především písně lidové a umělé písně pro děti, dnes v něm však učitelé české a moravské písně spíše opomíjejí. Jako své důvody uvádí právě malý zájem žáků o lidové písně a jejich nesrovnatelně nižší preference ve srovnání s žánry moderní hudby (rock, pop, metal, hip-hop apod.). Mnohdy prý žákům také lidové písně s porovnáním s moderními žánry připadají nudné, pomalé nebo zastaralé. Do jisté míry může k tomu faktu přispívat také snaha žáků přizpůsobit se svým vrstevníkům, nebo napodobovat žáky vyšších ročníků a následovat to, co se považuje za moderní.⁹⁸ Na tyto problémy ostatně poukazují ve svých publikacích i O. Čenčíková⁹⁹, F. Sedlák¹⁰⁰ a E. Jenčeková¹⁰¹.

Za tento neblahý jev však mohou do značné míry i nedostatky metodického charakteru. Někteří učitelé prezentují lidovou píseň plaše, bez zájmu a s obavou, že budou žáky odmítnutí a díky tomu jsou většinou automaticky odsouzeni k neúspěchu. Kvůli tomuto přístupu může též dojít k situaci, kdy žáci také všechny lidové písně zpívají bez zaujetí a se stejným výrazem, což velmi přispívá k nezájmu o tento žánr. To, s jakou přesvědčivostí a s jakým zaujetím učitel dokáže píseň prezentovat, je velice důležité a právě učitelův procítěný zaujatý zpěv je sám o sobě velmi dobrou motivací. Učitel musí též volit takové lidové písně, které jsou přiměřené věku žáků a nejsou pro ně příliš složité. Pokud by volil písně s těžko pochopitelnými náměty a složitou hudební formou, jen by tím přispíval k odklonu žáků od lidové písně k moderním žánrům. Další problém je možné vidět i v tom, že mnozí učitelé neumějí nebo mají zábrany hrát před žáky na hudební

97 SLAVÍKOVÁ, Marie. *Výchovné využití lidové písně v hudební výchově in Lidová píseň a hudební výchova*. Olomouc: Hanex, 1997. s. 33.

98 *Tamtéž*

99 ČENČÍKOVÁ, Olga. *Lidová píseň jako prostředek receptivní výchovy in Lidová píseň a hudební výchova*. Olomouc: Hanex, 1997. s. 13.

100 SEDLÁK, František, Jiří KOLÁŘ a Jaroslav HERDEN. *Nové cesty hudební výchovy na základní škole*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977. s. 21.

101 JENČKOVÁ, Eva. *Lidová píseň jako zdroj dětských hudebních aktivit in Lidová píseň a hudební výchova*. Olomouc: Hanex, 1997. s. 29.

nástroj a kvalitně zpívat lidové písně. Raději svým žákům pouštějí písně z CD nebo z počítače videozáznamy nahrávek populárních písní, které se v médiích v nebývalé míře nabízejí.¹⁰²

I v rámci své pedagogické praxe jsem se setkala s různými přístupy k užití lidových písní v hudební výchově na 1. stupni základní školy a s různou mírou jejich zařazování do výuky. Některé výše zmiňované problémy jsem zde také vyzorovala, a proto jsem se rozhodla v rámci své diplomové práce realizovat malý průzkum na 1. stupni ZŠ ve Volyni ohledně vztahu žáků k lidové písni a práce učitelů s lidovou písni v hudební výchově (viz. kapitola 5).

¹⁰² SLAVÍKOVÁ, Marie. *Výchovné využití lidové písně v hudební výchově in Lidová píseň a hudební výchova*. Olomouc: Hanex, 1997. s. 35

5 PRŮZKUM HUDEBNÍ VÝCHOVY NA 1. STUPNI ZŠ

Jak již vyplývá z předchozí kapitoly, v českém prostředí základních škol došlo v průběhu několika let k úpadku oblíbenosti lidové písně, na což poukazuje i F. Sedlák.¹⁰³ Někteří učitelé od zpěvu lidových písní opouští a nahrazují je písněmi umělými. Do školního repertoáru také pronikají žánry populární hudby, jako například pop, rock, disco a další. Důvodem je údajná zastaralost lidových písní, nezájem žáků o tento hudební styl a jeho nízké preference ve srovnání s uvedenými žánry populární hudby. K tomuto úpadku přispívají i metodické nedostatky učitelů hudební výchovy.

Na spojitost mezi úpadkem oblíbenosti lidové písně u žáků a nedostatky v metodickém charakteru upozorňuje ve své publikaci Eva Jančková.¹⁰⁴ Učitelé často prezentují písně nedbale a nevýrazně, žáky dostatečně nemotivují a dopouští se výrazově neutrální interpretace písně, kterou zaměřují pouze na její melodicko-rytmickou složku. Tento projev totiž žáci napodobují a práce s lidovou písní se pro ně stává více stereotypní a fádní, což u nich vede spíše ke znechucení lidové písně.

5.1 PŘEDMĚT PRŮZKUMU

Předmětem výzkumu bude hudební výchova na 1. stupni základní školy ve Volyni. Budu zjišťovat, jaký vztah mají žáci 3., 4., a 5. tříd k lidové písni. Dále budu zjišťovat, kolik lidových písní během jednoho roku učitelé hudební výchovy s žáky osvojí, zda je využívají v instrumentálních, vokálních, poslechových a hudebně pohybových činnostech, jaký k lidové písni oni sami mají vztah a do jaké míry toto všechno ovlivňuje vztah jejich žáků k lidové písni.

Základní škola, ve které průzkum probíhal, se nachází ve Volyni, což je menší město ležící v severozápadní části Jihočeského kraje, a to v okrese Strakonice. Tuto školu jsem si vybrala proto, že jsem do ní sama chodila a mám s vedením školy dobrý vztah. Na 1. stupni je dohromady 245 žáků, což je pro potřeby výzkumu naprosto dostačující.

103 SEDLÁK, František, Jiří KOLÁŘ a Jaroslav HERDEN. *Nové cesty hudební výchovy na základní škole*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977. s. 21.

104 JENČKOVÁ, Eva. *Lidová píseň jako zdroj dětských hudebních aktivit in Lidová píseň a hudební výchova*. Olomouc: Hanex, 1997. s. 29.

5.2 CÍLE PRŮZKUMU

Hlavním cílem průzkumu této kvalifikační práce je zmapovat, jaký vztah mají žáci 1. stupně ZŠ Volyně k lidové písni. Mimo tento cíl bylo stanoveno i několik dílčích cílů; zmapovat práci učitelů HV s lidovou písni na ZŠ Volyně; zjistit, zda existuje spojitost mezi prací učitelů HV s lidovou písni a vztahem žáků k lidové písni; zjistit, zda žáci hrající na hudební nástroj mají k lidové písni pozitivnější vztah než ti, kteří na něj nehrají; zjistit, zda žáci, kteří zpívají/zpívali lidové písně v domácím prostředí, mají k lidové písni pozitivnější vztah než ti, kteří doma nezpívají/nezpívali.

5.3 STANOVENÍ PŘEDPOKLADŮ

S ohledem na stanovené cíle byly stanoveny tyto předpoklady:

Předpoklad č. 1: Předpokládá se, že učitelé, kteří v hodině rádi pracují s lidovou písni a mají k lidové písni kladný vztah, ji budou využívat i ve více činnostech (instrumentální, vokální, poslechové, hudebně pohybové).

Předpoklad č. 2: Předpokládá se, že žáci, jejichž učitelé má k lidové písni pozitivní vztah, rádi pracují s lidovou písni a užívají ji ve více činnostech, budou mít k lidové písni kladnější vztah než ti žáci, jejichž učitelé s lidovou písni pracují málo.

Předpoklad č. 3: Předpokládá se, že žáci, kteří hrají na hudební nástroj, budou mít k lidové písni lepší vztah než žáci, kteří na hudební nástroj nehrají.

Předpoklad č. 4: Předpokládá se, že žáci, kteří doma zpívají/zpívali lidové písně, budou mít k lidové písni kladnější vztah než žáci, kteří doma nezpívají/nezpívali.

5.4 METODIKA PRÁCE

K vypracování této diplomové práce byla zvolena metoda kvantitativního výzkumu.¹⁰⁵ Data byla od respondentů získávána prostřednictvím dvou strukturovaných dotazníků, které byly v obou případech anonymní. V obou dotaznících se jednalo o otázky otevřené i uzavřené. První dotazník je určen pro žáky prvního stupně základní školy a druhý pro jejich učitele hudební výchovy. Na základě stanovených průzkumných

¹⁰⁵ VÁŇOVÁ, Hana a Jiří SKOPAL. *Metodologie a logika výzkumu v hudební pedagogice*. Praha: Karolinum, 2017.

problémů byly zformulovány otázky týkající se vztahu žáků prvního stupně k lidové písni a způsobu práce jejich učitelů hudební výchovy s lidovou písni.

První dotazník cílený na žáky sestává celkem z 9 otázek. Větší počet otázek by mohl být pro žáky, především pro žáky nižších ročníků, náročný a výsledky šetření by nemusely být přesné. V úvodu dotazníku jsou dvě otázky, které slouží ke zjištění pohlaví respondentů a ročníku, do kterého chodí. Další část dotazníku je zaměřena na vztah žáků k lidové písni. V tomto dotazníku má respondent možnost jak otevřené odpovědi, tak odpovědi uzavřené, kde si volí odpověď z několika možností. U otázek týkajících se pohlaví respondentů vybírají z odpovědí: Chlapec, Dívka. U otázky, kde se nejvíce setkávají s lidovou písni, volí respondenti z odpovědí: Doma, Ve škole, Jinde. U otázky týkající se hry na hudební nástroj volí z odpovědí Ano, Ne. U otázky ohledně toho, zda rádi zpívají lidové písně v HV, vybírají z následujících odpovědí: Ano, Spíše ano, Spíše výjimečně, Ne. U otázky týkající se zpěvu lidových písní v prostředí rodiny je výběr z následujících odpovědí: Ano, často, Ano, občas, Spíše výjimečně, Ne. Na otázku, zda se jim líbí lidové písně, vybírají respondenti z odpovědí: Ano, Ne. Tato uzavřená otázka je doplněna o otevřenou odpověď, kde svou volbu respondenti zdůvodní.

Druhý dotazník je cílený na učitele hudební výchovy prvního stupně základní školy a sestává z 10 otázek. Díky němu zjistíme, jak velký vliv má na vztah žáků k lidové písni to, jak s ní pracují a jak k ní přistupují jejich učitelé hudební výchovy. V první části dotazníku bylo zformulováno 7 otázek týkajících se práce učitelů s lidovou písni v hodinách hudební výchovy. V další části byly zformulovány 2 otázky týkající se vztahu učitelů k lidové písni. V poslední části byla zformulována 1 otázka, kde učitelé popisovali, jak oni sami vidí vztah žáků k lidové písni. V tomto dotazníku má respondent možnost jak otevřené odpovědi, tak odpovědi uzavřené, kde si volí z odpovědí: Ano, Ne.

5.4.1 VÝBĚR PRŮZKUMNÉHO VZORKU

Průzkum byl zaměřen na žáky prvního stupně základní školy ve Volyni a na jejich učitele hudební výchovy. Základní škola Volyně je rozdělena do dvou budov, vedlejší (malé) a hlavní (velké). Ve vedlejší budově se nachází pět tříd prvního stupně. Konkrétně tři třídy prvního ročníku (54 žáků) a dvě třídy druhého ročníku (46 žáků), kde hudební výuku vyučuje pět učitelů. V hlavní budově školy se nachází šest tříd. Z toho dvě třetího ročníku (47 žáků), dvě třídy čtvrtého ročníku (47 žáků), dvě třídy pátého ročníku (51 žáků)

a hudební výchovu zde učí šest učitelů. V této budově se také nachází celý druhý stupeň. Dohromady na prvním stupni této školy studuje 245 žáků a hudební výchovu učí 11 učitelů.

Vzhledem k náročnějším otázkám dotazník vyplňovali pouze žáci ze 3., 4., a 5. tříd prvního stupně ZŠ.

Dotazník pro žáky vyplnilo celkem 121 respondentů a dotazník pro učitele celkem 6 respondentů.

5.5 ORGANIZACE PRŮZKUMU

Průzkum proběhl v průběhu února 2023 na základní škole ve Volyni. Nejprve jsem oslovila vedení školy a požádala ho o souhlas o zprostředkování dotazníků na jejich škole. Po jejich souhlasu jsem oslovila učitele 3., 4. a 5. tříd prvního stupně a poprosila je o spolupráci při vyplňování dotazníků.

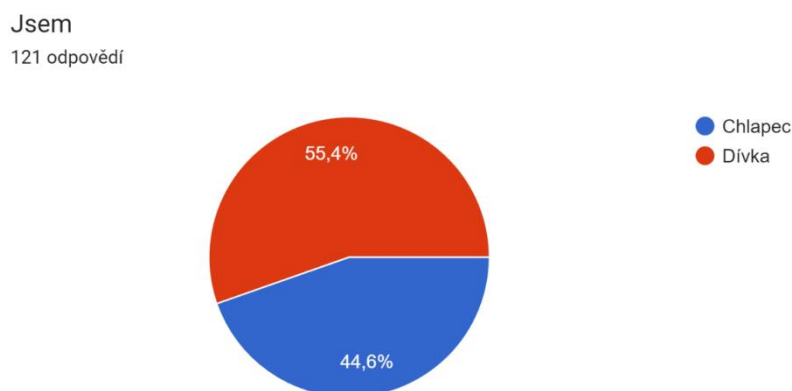
Od pana ředitele Mgr. Martina Punčocháře a paní zástupkyně Mgr. Radky Krumlové jsem dostala svolení k tomu si jednotlivé třídy obejít a osobně žákům dotazníky rozdat. Jednotlivě jsem se také domluvila s jejich třídními učiteli na čase a způsobu provedení vyplnění dotazníku. Před samotným vyplňováním proběhla s žáky diskuse o tom, co je lidová píseň a jaké další žánry existují. Dotazník jsme s žáky vyplňovali společně a průběžně jsem žákům odpovídala na případné dotazy. Z celkového počtu 145 žáků kvůli velké absenci vyplnilo dotazník pouze 121 žáků.

5.6 ZPRACOVÁNÍ DAT

V této kapitole předkládám grafické zpracování získaných výsledků z dotazníku pro žáky 1. stupně ZŠ a jejich učitele hudební výchovy.

5.6.1 Dotazník pro žáky 1. st. ZŠ

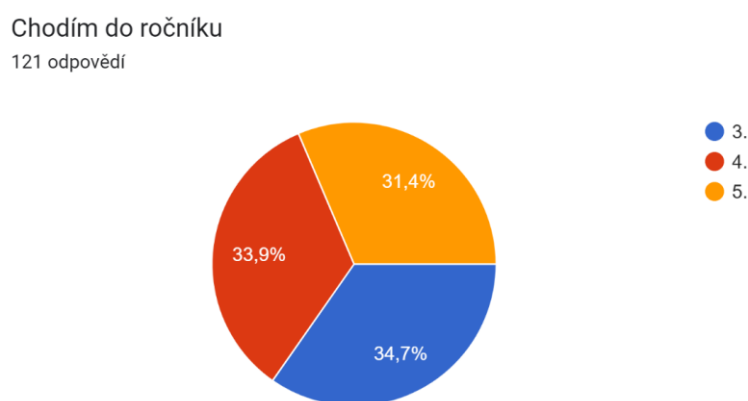
Otázka č. 1 – *Jsem (hodící se zakroužkuj)*

Graf 1 Rozložení respondentů dle pohlaví

Z celkového počtu 121 respondentů bylo 67 dívek (55,4 %) a 54 chlapců (44,6 %).

Otázka č. 2 – *Chodím do ročníku (hodící se zakroužkuj)*

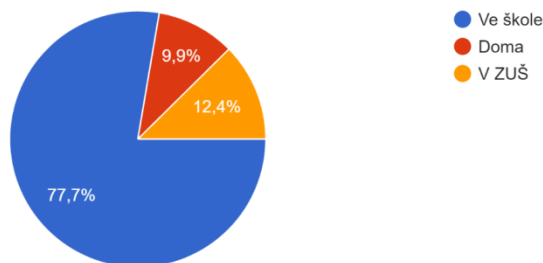

Graf 2 Rozložení respondentů dle ročníku

Z celkového počtu 121 respondentů chodí 42 (34,7 %) žáků do 3. ročníku, 41 (33,9 %) do 4. ročníku a 38 (31,4 %) do 5. ročníku.

Otázka č. 3 - *Kde se nejvíce setkáváš s lidovou písní? (hodící se zakroužkuj)*

Kde se nejvíce setkáváš s lidovou písní?
121 odpovědí

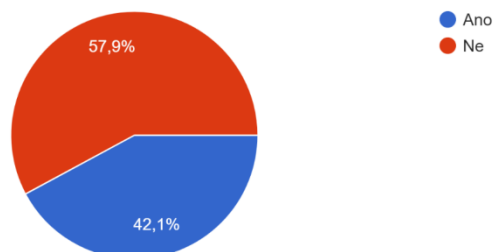

Graf 3 Místo, kde se žáci nejvíce setkávají s lidovou písní

Z celkového počtu 121 respondentů se s lidovou písní 94 (77,7 %) žáků setkává nejčastěji ve škole, 15 (12,4 %) žáků se s ní nejvíce setkává jinde a 12 (9,9 %) se s ní nejvíce setkává doma. Při odpovědi „Jinde“ všichni respondenti napsali, že se s lidovou písní setkávají v ZUŠ.

Otázka č. 4 - *Hraješ na nějaký hudební nástroj? (hodící se zakroužkuj)*

Hraješ na nějaký hudební nástroj?
121 odpovědí

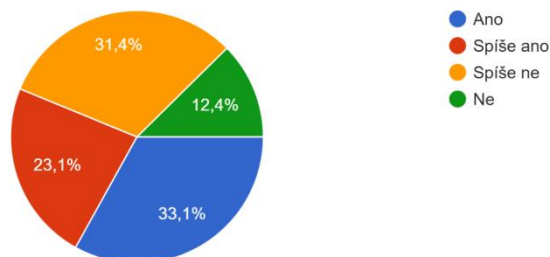

Graf 4 Rozložení respondentů dle hry na hudební nástroj

Z celkového počtu 121 respondentů 70 (57,9 %) žáků nehraje na žádný hudební nástroj a 51 (42,1 %) hraje na nějaký hudební nástroj.

Otázka č. 5 - Zpíváš rád/a lidové písně v HV? (hodící se zakroužkuj)

Zpíváš rád/a lidové písně v HV?
121 odpovědí

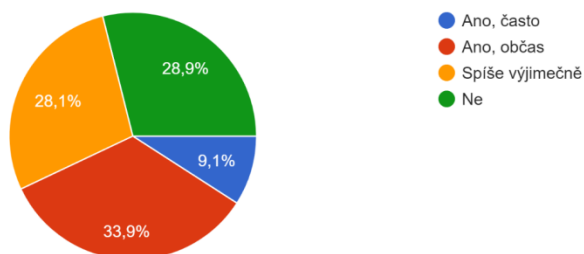

Graf 5 Obliba zpívání lidových písní v HV

Z celkového počtu 121 respondentů 40 (33,1 %) z nich tvrdí, že rádi zpívají lidové písně při HV, 28 (23,1 %) z nich tvrdí, že je spíše rádi zpívají, 38 (31,4 %) z nich tvrdí, že je spíše neradi zpívají a 15 (12,4 %) z nich tvrdí, že je opravdu neradi zpívají.

Otázka č. 6 - Zpíváš, nebo zpíval/a sis lidové písně s rodiči, prarodiči, nebo sourozenci?

Zpíváš, nebo zpíval/a sis lidové písně s rodiči, prarodiči, nebo sourozenci?
121 odpovědí

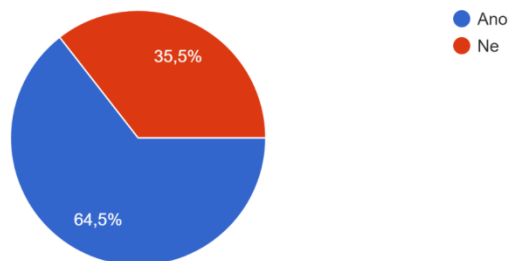

Graf 6 Zpěv lidových písní v domácím prostředí

Z celkového počtu 121 respondentů 11 (9,1 %) z nich uvedlo, že doma často zpívají/zpívali lidové písně, 41 (33,9 %) z nich tvrdí, že doma občas zpívají/zpívali lidové písně, 34 (28,1 %) žáků tvrdí, že lidové písně doma zpívají/zpívali spíše výjimečně a 35 (28,9 %) žáků je doma nezpívá/nezpívalo vůbec.

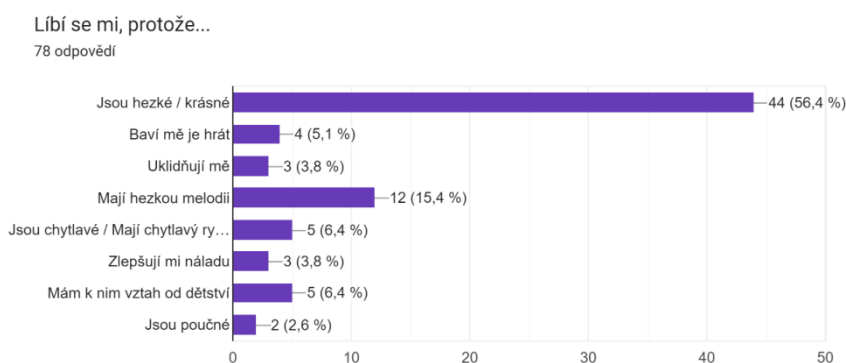
Otázka č. 7 - Líbí se ti lidové písně a proč? (prosím, napiš)

Líbí se Ti lidové písně a proč?
121 odpovědí

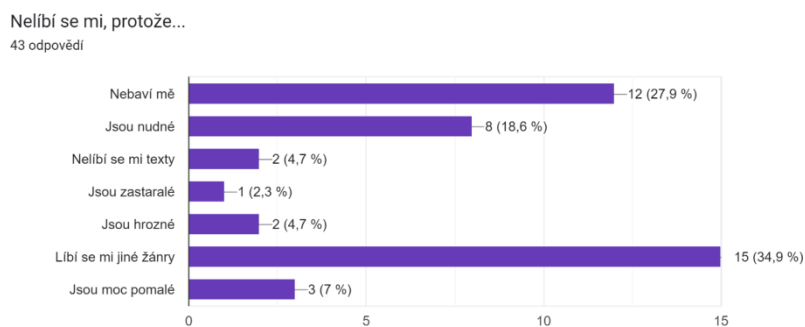
Graf 7 Obliba lidových písní

Z celkového počtu 121 respondentů 78 (64,5 %) z nich odpovědělo, že se jim lidové písně líbí a 43 (35,5 %), že se jim lidové písně nelíbí.

Graf 8 Důvody, proč se lidové písně respondentům líbí

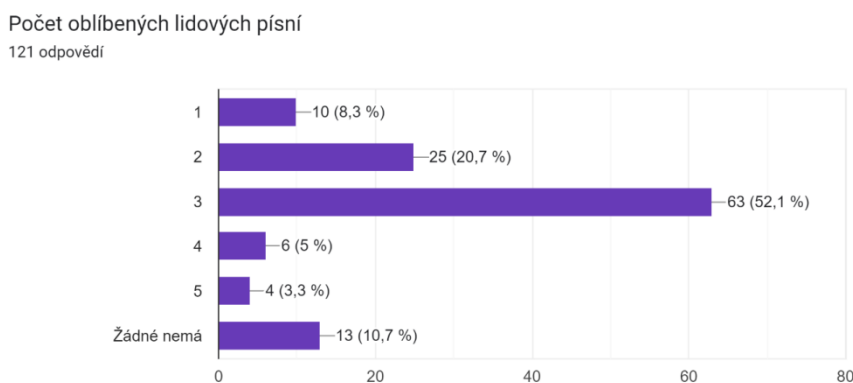
Z respondentů, kteří odpověděli „Ano“ (78), jich 44 (56,4 %) uvedlo jako důvod to, že jsou lidové písně krásné/hezké, 4 (5,1 %) z dotazovaných je baví hrát, 3 (3,8 %) respondenty lidové písně uklidňují, 12 (15,4 %) respondentů uvedli jako důvod to, že mají hezkou melodii, 5 (6,4 %) z nich uvedlo, že se jim líbí, protože mají chytlavý rytmus, 3 (3,8 %) z nich zlepšují náladu, 5 (6,4 %) z nich k nim má vztah od dětství a 2 (2,6 %) respondentům připadají poučné.

Graf 9 Důvody, proč se mi nelíbí lidové písně

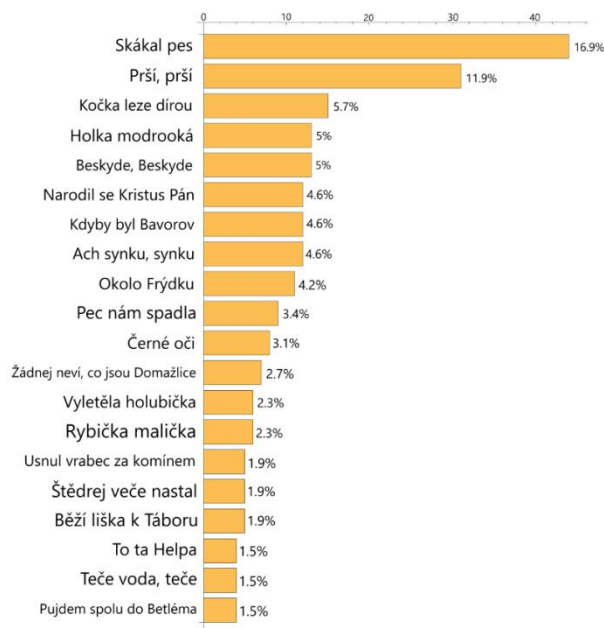
Z respondentů, kteří odpověděli „Ne“ (43) jich 12 (27,9 %) uvedlo jako důvod to, že je lidové písně nebaví, 8 (18,6 %) žákům připadají nudné, 2 (4,7 %) žákům se nelíbí texty lidových písní, 1 (2,3 %) respondentovi připadají lidové písně zastaralé, 2 (4,7 %) respondenti o nich tvrdí, že jsou hrozná, 15 (34,9 %) žáků jako důvod uvedlo to, že se jim líbí jiné žánry hudby a pro 3 (7 %) z nich jsou lidové písně moc pomalé.

Otázka č. 8 - Které jsou tvé nejoblíbenější lidové písně? Pokus se vypsát alespoň 3, můžeš i více. (prosím, napiš)

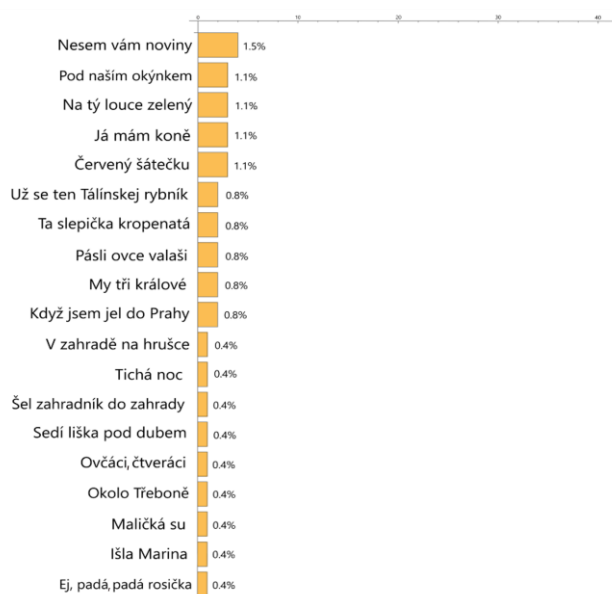

Graf 10 Počet oblíbených lidových písní u respondentů

Z celkového počtu 121 respondentů mělo 10 (8,3 %) z nich 1 oblíbenou lidovou píseň, 25 (20,7 %) z nich napsalo 2 své oblíbené lidové písně, 63 (52,1 %) z nich mělo 3 oblíbené lidové písně, 6 (5 %) z nich napsalo 4 oblíbené lidové písně, 4 (3,3 %) z nich napsali 5 oblíbených lidových písní a 13 z dotazovaných napsalo, že oblíbenou lidovou píseň nemá žádnou.

Graf 11 Oblíbené lidové písně (1. část)

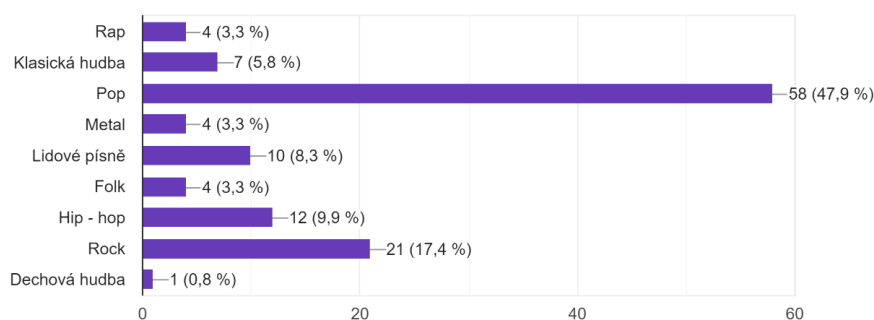
Graf 12 Oblíbené lidové písně (2. část)

Jako nejvíce oblíbená vyšla lidová píseň *Skákal pes*, kterou napsalo 44 (16,9 %) žáků, poté píseň *Prší, prší*, kterou napsalo 31 (11,9 %) žáků, hned za ní následovala píseň *Kočka leze dírou*, kterou napsalo 15 žáků (5,7 %), poté *Holka modrooká*, kterou uvedlo 13 (5 %) žáků, dále *Ach synku, synku*, kterou napsalo 12 (4,6 %) žáků, po ní následovala píseň *Okolo Frýdku*, kterou napsalo 11 (4,2 %) žáků, další v oblíbenosti byla píseň *Pec nám spadla*, kterou napsalo 9 (3,4 %), po ní následovala píseň *Černé oči*, kterou napsalo 8

(3,1 %) žáků a další byla píseň *Žádněj neví, co jsou Domažlice*, kterou napsalo 7 (2,7 %) žáků. Poté se na stejné úrovni objevily písně *Vyletěla holubička* a *Rybička maličká*, které napsalo 6 (2,3 %) žáků. Za nimi byly další 3 písně, které též byly v oblíbenosti na stejné úrovni. Byly to písně *Usnul vrabec za komínem*, *Běží liška k Táboru*, a *Štědrej večer nastal*, které napsali vždy 4 (1,9 %) žáci. V menších procentech se pak na stejné úrovni vyskytly písně *To ta Heřpa*, *Teče voda, teče*, *Půjdem spolu do Betléma* a *Nesem vám noviny*, které napsali vždy 4 žáci, dále písně *Pod naším okýnkem*, *Na tý louce zelený*, *Já mám koně* a *Červený šátečku*, které napsali vždy 3 (1,1 %) žáci, poté následovaly písně *Už se ten Tálínskej rybník*, *Ta slepička kropenatá*, *Pásli ovce valaši*, *My tři králové* a *Když jsem jel do Prahy*, které napsali vždy 2 (0,8 %) žáci. V nejmenším zastoupení se objevily lidové písně *Tichá noc*, *Šel zahradník do zahrady*, *Sedí liška pod dubem*, *Ovčáci, čtveráci, okolo Třeboně* a *Maličká su*, které napsal vždy 1 (0,4 %) žák.

Otázka č. 9 -Který hudební žánr je tvůj oblíbený? (prosím, napiš)

Který hudební žánr je tvůj oblíbený?
121 odpovědí

Graf 13 Oblíbené hudební žánry respondentů

Z celkového počtu 121 respondentů měli 4 (3,3 %) žáci v oblíbenosti rap, 7 (5,8 %) žáků klasickou hudbu, 58 (47,9 %) žáků pop, 4 (3,3 %) žáci metal, 10 (8,3 %) žáků lidové písně, 4 (3,3 %) žáci folk, 12 (9,9 %) žáků hip-hop, 21 (17,4 %) žáků rock a 1 (0,8 %) žák měl nejraději dechovou hudbu.

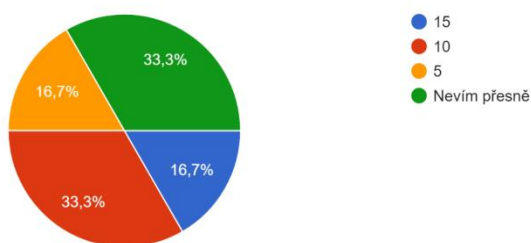
5.6.2 Dotazník pro učitele hudební výchovy na 1. st. ZŠ

Otázka č. 1 – *Pracujete v hudební výchově s lidovými písněmi?*

Z celkového počtu 6 respondentů 6 (100 %) z nich pracuje v hudební výchově s lidovou písní.

Otázka č. 2 – *Kolik lidových písní během jednoho ročníku s žáky osvojíte A kolik umělých písní?*

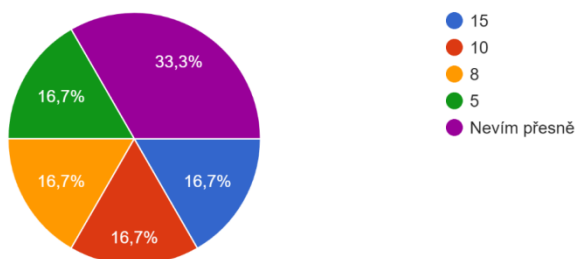
Kolik lidových písní během jednoho ročníku s žáky osvojíte?
6 odpovědí

Graf 14 Počet osvojených lidových písní během jednoho ročníku

Z celkového počtu 6 respondentů 1 (16,7 %) vyučující osvojí během jednoho roku 15 lidových písní, 2 (33,3 %) vyučující osvojí během jednoho roku 10 lidových písní, 1 (16,7 %) vyučující osvojí během jednoho roku 5 lidových písní a 2 (33,3 %) vyučující neví přesně, kolik písní během jednoho roku osvojí.

Kolik umělých písní během jednoho ročníku s žáky osvojíte?
6 odpovědí

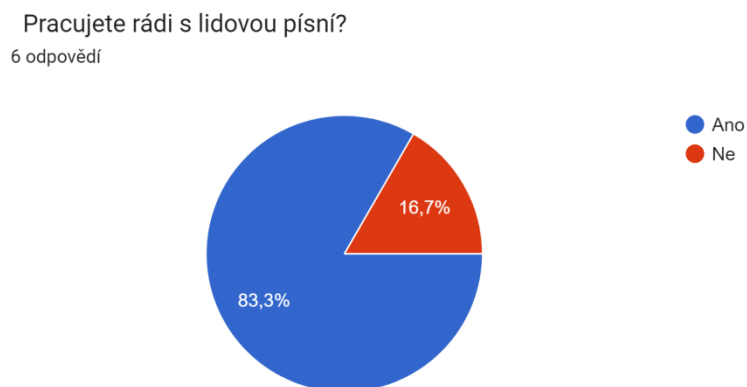

Graf 15 Počet osvojených umělých písní během jednoho ročníku

Z celkového počtu 6 respondentů 1 (16,7 %) vyučující osvojí během jednoho roku 15 umělých písní, 1 (16,7 %) vyučující osvojí během jednoho roku 10 lidových písní, 1 (16,7 %) vyučující osvojí během jednoho roku 8 lidových písní, 1 (16,7 %) vyučující

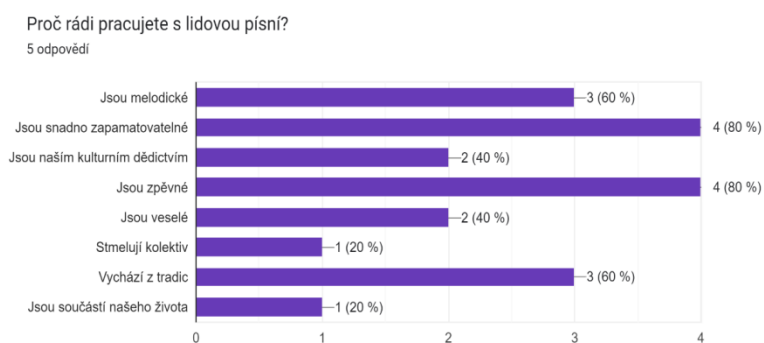
osvojí během jednoho roku 5 lidových písní a 2 (33,3 %) vyučující neví přesně, kolik písní během jednoho roku osvojí.

Otázka č. 3 – Pracujete rádi s lidovou písní a proč?

Graf 16 Obliba práce učitelů s lidovou písní

Z celkového počtu 6 respondentů 5 (83,3 %) vyučujících tvrdí, že rádi pracují s lidovou písní a 1 (16,7 %) vyučující tvrdí, že nepracuje rád s lidovou písní.

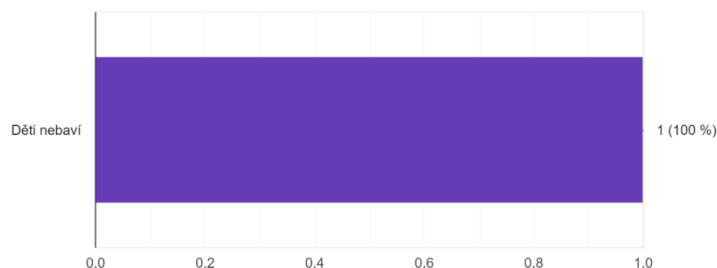

Graf 17 Důvody, proč učitelé rádi pracují s lidovou písní

Z respondentů (5), kteří odpověděli, že rádi pracují s lidovou písní, 3 vyučující uvedli jako důvod oblíbenosti lidových písní to, že jsou lidové písně melodické a vycházejí z tradic, 4 vyučující uvedli jako důvod to, že jsou lidové písně snadno zapamatovatelné a jsou zpěvné, 2 vyučující uvedli jako důvod, že jsou lidové písně zpěvné a jsou naším kulturním dědictvím, 1 vyučující uvedl jako důvod to, že stmelují kolektiv a další 1 uvedl jako důvod to, že jsou součástí našeho života.

Proč neradi pracujete s lidovou písní?

1 odpověď

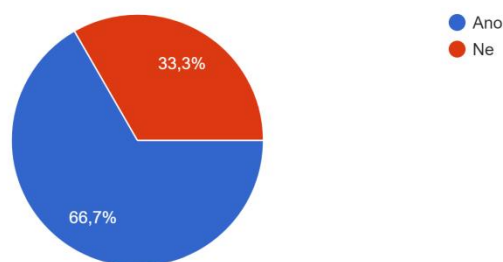
Graf 18 Důvody, proč učitelé neradi pracují s lidovou písní

Z respondentů (1) kteří odpověděli, že neradi pracují s lidovou písní, 1 vyučující tvrdí, že s lidovými písněmi nepracuje rád, protože žáky nebaví.

Otázka č. 4 – Uplatňujete lidovou píseň ve vokálních činnostech? Pokud ano, jak?

Uplatňujete lidovou píseň ve vokálních činnostech?

6 odpovědí

Graf 19 Uplatnění lidové písně ve vokálních činnostech

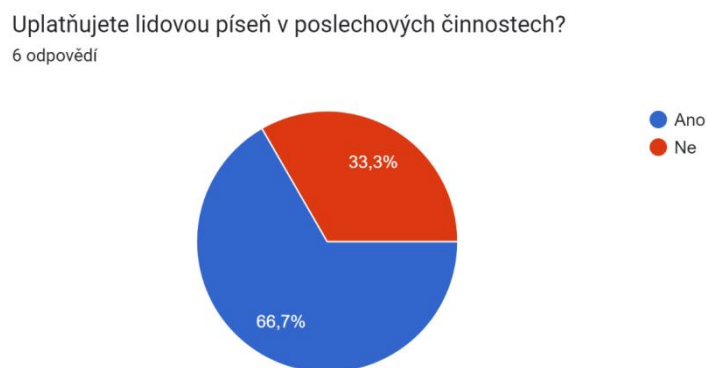
Z celkového počtu 6 respondentů 4 (66,7 %) vyučující tvrdí, že uplatňují lidovou píseň ve vokálních činnostech a 2 (33,3 %) vyučující tvrdí, že neuplatňují lidovou píseň ve vokálních činnostech.

Graf 20 Způsob uplatnění lidové písně ve vokálních činnostech

Z respondentů (4) kteří odpověděli, že uplatňují lidovou píseň ve vokálních činnostech, 2 vyučující uplatňují lidovou píseň tak, že si s žáky hrají s dynamikou a rytmem lidové písně, 3 vyučující tvrdí, že lidovou píseň uplatňuje ve vokálních činnostech v rámci rozezpívání, 1 vyučující tvrdí, že ji v těchto činnostech uplatňuje pro nácvik dýchání, 1 vyučující uvádí, že ji uplatňuje pro intonační trénink a 1 vyučující tvrdí, že ji uplatňuje při nácviku kánonu a dvojhlasého zpěvu.

Otázka č. 5 – Uplatňujete lidovou píseň v poslechových činnostech? Pokud ano, jak?

Graf 21 Uplatnění lidové písně v poslechových činnostech

Z celkového počtu 6 respondentů 4 (66,7 %) vyučující tvrdí, že uplatňují lidovou píseň v poslechových činnostech a 2 (33,3 %) vyučující tvrdí, že neuplatňují lidovou píseň v poslechových činnostech.

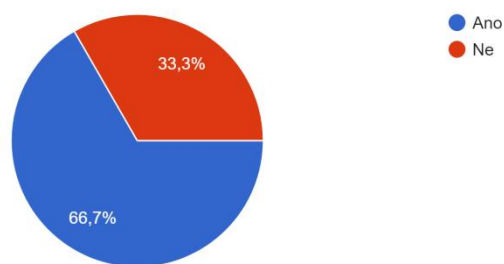

Graf 22 Způsob uplatnění lidové písně v poslechových činnostech

Z respondentů (4) kteří odpověděli, že uplatňují lidovou píseň v poslechových činnostech, 1 vyučující tvrdí, že lidové písně uplatňuje pouze jako kulisu a motivaci, 1 vyučující tvrdí, že lidové písně uplatňuje při určování smutných a veselých melodií, 1 vyučující tvrdí, že lidové písně uplatňuje před hudebně pohybovými činnostmi, kdy zjišťuje s žáky rytmus, tempo a náladu lidové písně, 1 vyučující tvrdí, že lidové písně uplatňuje tak, že s žáky sledují intonaci, náladu, tempo a poselství lidové písně a srovnávají ji s ostatními písněmi a 2 vyučující tvrdí, že lidové písně uplatňují při nácvičku nové písně.

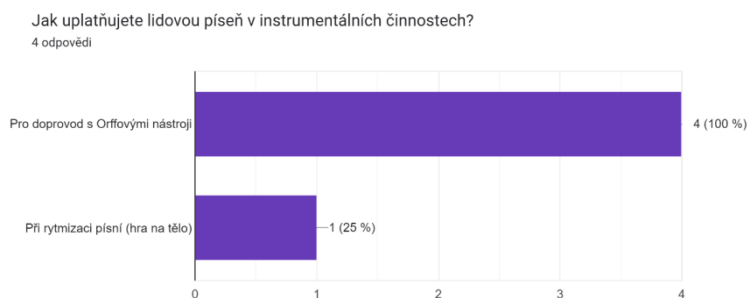
Otázka č. 6 – Uplatňujete lidovou píseň v instrumentálních činnostech? Pokud ano, jak?

Uplatňujete lidovou píseň v instrumentálních činnostech?
6 odpovědí

Graf 23 Uplatnění lidové písně v instrumentálních činnostech

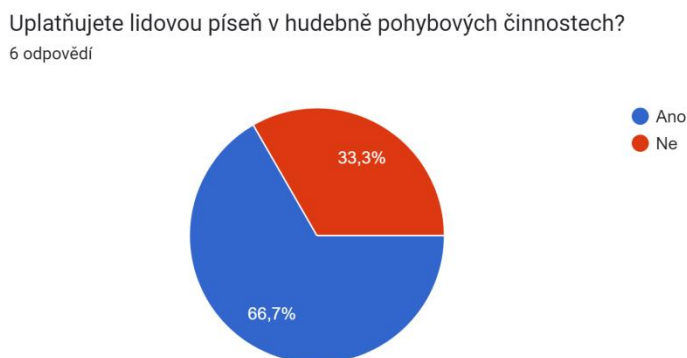
Z celkového počtu 6 respondentů 4 (66,7 %) vyučující tvrdí, že uplatňují lidovou píseň v instrumentálních činnostech a 2 (33,3 %) vyučující tvrdí, že neuplatňují lidovou píseň v instrumentálních činnostech.

Graf 24 Způsob uplatnění lidové písně v instrumentálních činnostech

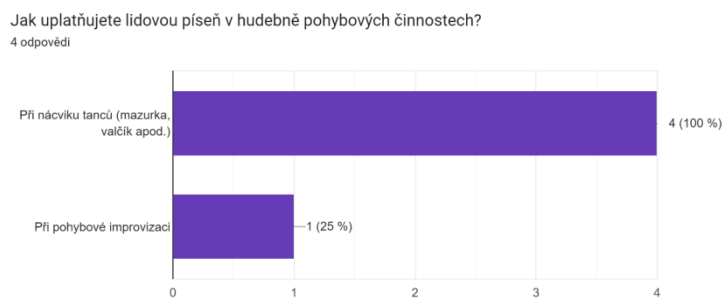
Z respondentů (4) kteří odpověděli, že uplatňují lidovou píseň v instrumentálních činnostech, 4 vyučující tvrdí, že ji využívají pro doprovod s Orffovými nástroji a 1 vyučující tvrdí, že lidové písně uplatňuje při rytmicizaci písní (hra na tělo).

Otázka č. 7 – Uplatňujete lidovou píseň v hudebně pohybových činnostech? Pokud ano, jak?

Graf 25 Uplatnění lidové písně v hudebně pohybových činnostech

Z celkového počtu 6 respondentů 4 (66,7 %) vyučující tvrdí, že uplatňují lidovou píseň v hudebně pohybových činnostech a 2 (33,3 %) vyučující tvrdí, že neuplatňují lidovou píseň v hudebně pohybových činnostech.

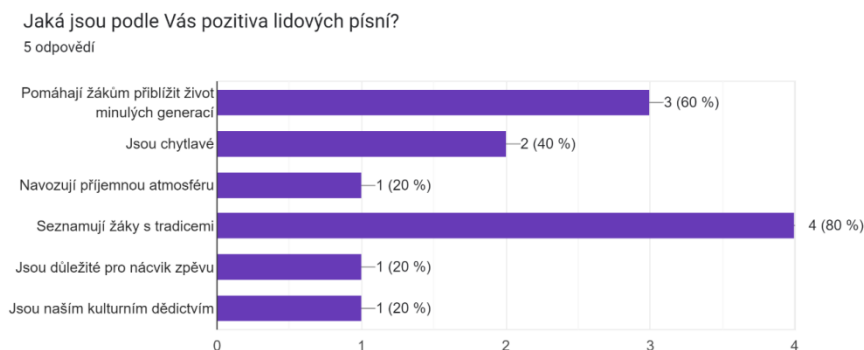

Graf 26 Způsob uplatnění lidové písně v hudebně pohybových činnostech

Z respondentů (4) kteří odpověděli, že uplatňují lidovou píseň v hudebně pohybových činnostech, 4 vyučující uvádí, že ji uplatňují při nácviu jednoduchých lidových tanců a 1 vyučující tvrdí, že lidovou píseň v hudebně pohybových činnostech uplatňuje při pohybové improvizaci.

Otázka č. 8 – Existují podle Vás nějaká pozitiva na práci s lidovou písní? Pokud ano, jaká?

Z celkového počtu 6 respondentů 6 (100 %) z nich odpovědělo, že podle nich existují nějaká pozitiva na práci s lidovou písní.

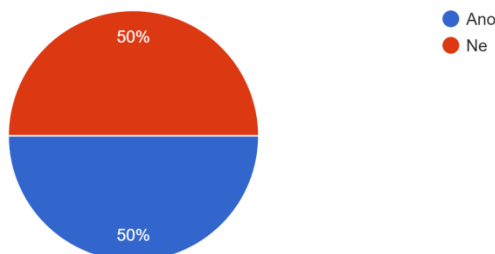

Graf 27 Konkrétní pozitiva na práci s lidovou písní

Z celkového počtu 6 respondentů 3 vyučující uvedli jako pozitiva lidových písní to, že pomáhají žákům přiblížit život minulých generací, 2 vyučující tvrdí, že jsou lidové písně chytlavé, 1 vyučující tvrdí, že lidové písně navozují příjemnou atmosféru, 4 vyučující tvrdí, že lidové písně seznamují žáky s tradicemi, 1 vyučující tvrdí, že jsou důležité pro nácviu zpěvu a 1 uvádí jako důvod to, že jsou lidové písně našim kulturním dědictvím.

Otázka č. 9 – Existují podle Vás nějaká negativa na práci s lidovou písní? Pokud ano, jaká?

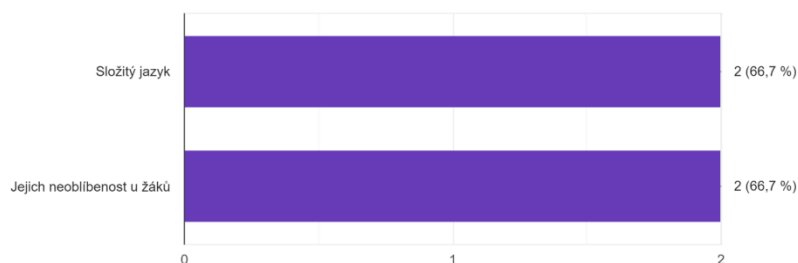
Existují podle Vás nějaká negativa na práci s lidovou písní? Pokud ano, jaká?
6 odpovědí

Graf 28 Negativa na práci s lidovou písní

Z celkového počtu 6 respondentů 3 (50 %) vyučující tvrdí, že existují nějaká negativa na práci s lidovou písní a 3 (50 %) vyučující tvrdí, že na práci s lidovou písní nevidí žádná negativa.

Jaká jsou podle Vás negativa lidových písní?
3 odpovědi

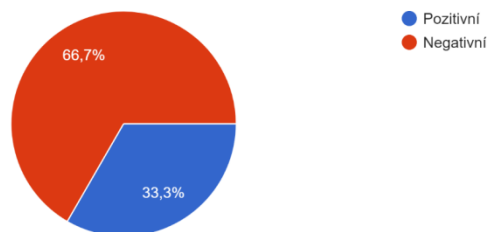

Graf 29 Konkrétní negativa na práci s lidovou písní

Z celkového počtu 6 respondentů 2 vyučující tvrdí, že lidové písně mají příliš složitý jazyk a 2 vyučující tvrdí, že negativem na práci s lidovou písní je její neoblíbenost u žáků.

Otázka č. 10 – Vnímáte vztah současných žáků k lidové písni jako spíše pozitivní, nebo negativní?

Vnímáte vztah současných žáků k lidové písni jako spíše pozitivní, nebo negativní?
6 odpovědí

Graf 30 Vztah žáků k lidové písni z pohledu učitele

Z celkového počtu 6 respondentů vnímají 2 (33,3 %) vyučující vztah žáků k lidové písni jako spíše pozitivní a 4 (66,7 %) vyučující jako spíše negativní.

5.7 Verifikace předpokladů

Po zhodnocení odpovědí z dotazníků provádíme ověření pravdivosti námi stanovených předpokladů.

Předpoklad č. 1: *Předpokládalo se, že učitelé, kteří v hodině rádi pracují s lidovou písní a mají k lidové písni kladný vztah, ji budou využívat i ve více činnostech (instrumentální, vokální, poslechové, hudebně pohybové).*

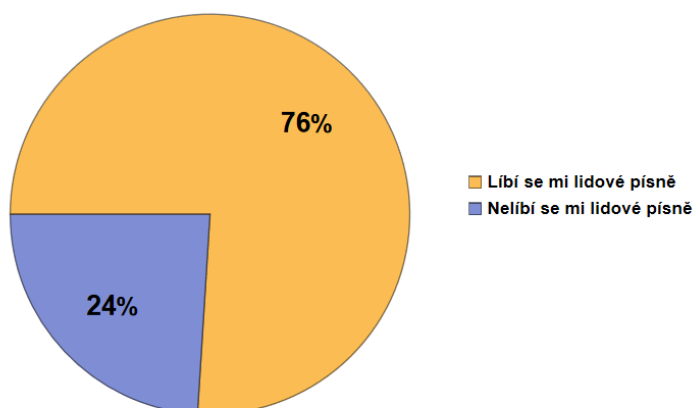
Z respondentů (5), kteří tvrdí, že s lidovou písní pracují rádi, 2 (40 %) vyučující užívají lidovou píseň ve 3 činnostech, 2 (40 %) vyučující ve 4 činnostech a pouze 1 (20 %) vyučující v 1 činnosti. Vyučující, který tvrdí, že nerad pracuje s lidovou písní, uvedl, že lidovou píseň uplatňuje pouze v 1 ze 4 činností. Dá se tedy říci, že vyučující, kteří s lidovou písní pracují rádi a mají k ní kladný vztah, ji častěji užívají ve více činnostech než učitelé, kteří k ní kladný vztah nemají, ale není to vždy pravidlem. Tento předpoklad se tedy potvrdil spíše částečně.

Předpoklad č. 2: *Předpokládalo se, že žáci, jejichž vyučující má k lidové písni pozitivní vztah, rád pracuje s lidovou písní a užívá ji ve více činnostech, budou mít k lidové písni kladnější vztah než ti žáci, jejichž vyučující s lidovou písní pracuje málo.*

U žáků, jejichž vyučující využívali lidovou píseň ve více činnostech (instrumentálních, vokálních, poslechových a hudebně pohybových) a měli k ní kladný vztah, se ukázalo, že se jim lidové písně líbí častěji, raději je zpívají v hodině HV a lidové písně se objevily i mezi oblíbenými žánry žáků. Z 84 (100 %) žáků těchto učitelů jich 63 (75 %) uvedlo, že se jim lidové písně líbí a 57 (67,9 %) uvedlo, že zpívají rádi lidové písně v HV. U vyučujících, kteří přiznali, že s lidovými písněmi nepracují rádi, nebo je v jednotlivých činnostech téměř neužívají, žáci převážně tvrdili, že lidovou píseň neradi zpívají v hodinách HV a lidová píseň se jim nelíbí. Z žáků těchto vyučujících jich z celkového počtu 37 (100 %) pouze 14 (37,8 %) tvrdilo, že se jim lidová píseň líbí a 12 (32,4 %), že ji rádi zpívají v hodině hudební výchovy. Tento předpoklad se potvrdil.

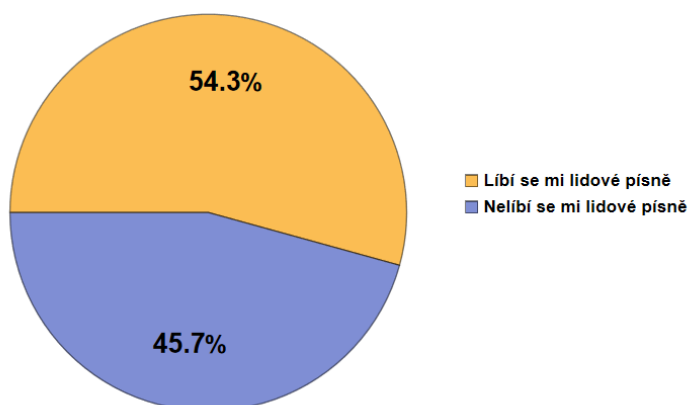
Předpoklad č. 3: *Předpokládalo se, že žáci, kteří hrají na hudební nástroj, budou mít k lidové písni lepší vztah než žáci, kteří na hudební nástroj nehrají.*

Hraji na hudební nástroj

Graf 31 Žáci hrající na hudební nástroj

Nehraji na hudební nástroj

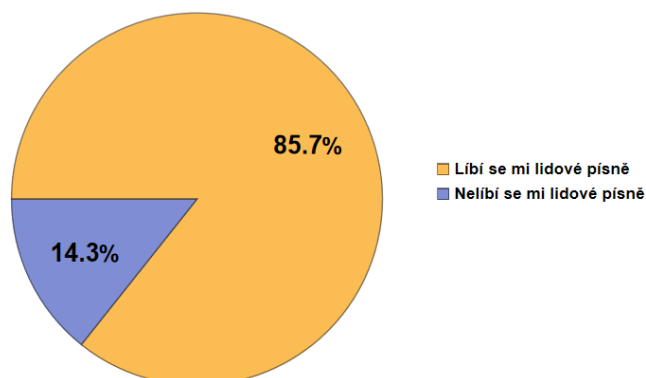

Graf 32 Žáci, kteří nehrají na hudební nástroj

Z žáků (51), kteří uvedli, že hrají na hudební nástroj, jich 39 (76 %) tvrdí, že se jim lidová píseň líbí a 12 (24 %) tvrdí, že se jim lidová píseň nelíbí. Z žáků (70), kteří uvedli, že na žádný hudební nástroj nehrají, jich 38 (54,3 %) tvrdí, že se jim lidová píseň líbí a 32 (45,7 %), že se jim nelíbí. V konečném výsledku lze tedy říci, že žáci, kteří hrají na hudební nástroj, mají k lidové písni častěji kladnější vztah než ti, kteří na hudební nástroj nehrají. Lze tedy říci, že tento předpoklad se potvrdil.

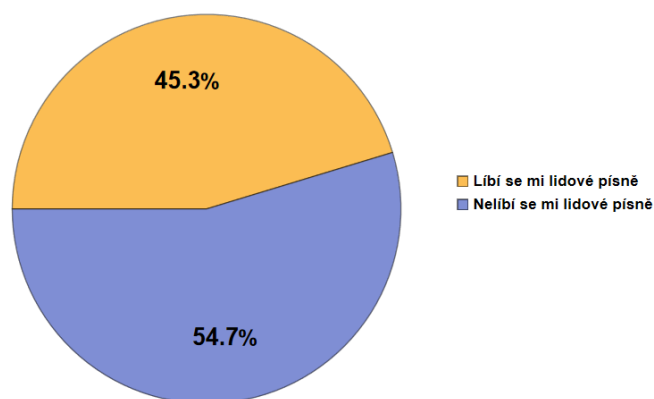
Předpoklad č. 4: Předpokládá se, že žáci, kteří doma zpívají/zpívali lidové písně, budou mít k lidové písni kladnější vztah než žáci, kteří doma nezpívají/nezpívali.

Zpívám je často / občas

Graf 33 Žáci, kteří doma zpívají / zpívali lidové písně často / občas

Zpívám je výjimečně / Nezpívám je vůbec

Graf 34 Žáci, kteří doma zpívají / zpívali lidové písně výjimečně / vůbec

Z žáků (52), kteří lidové písně zpívají/zpívali doma často, či občas, jich 45 (85,7 %) tvrdí, že mají rádi lidové písně a pouze 7 (14,3 %) tvrdí, že je rádi nemají. U žáků, kteří lidové písně zpívají/zpívali doma výjimečně, nebo vůbec, jich 31 (45,3 %) tvrdí, že lidové písně mají rádi a 38 (54,7 %) tvrdí, že je rádi nemají. Lze tedy říci, že žáci, kteří doma zpívají/zpívali lidové písně, mají k lidové písni kladnější vztah než ti, kteří doma nezpívají/nezpívali a tento předpoklad se potvrdil.

Diskuse

Tato diplomová práce se věnuje české lidové písni. V průzkumné části se práce zaměřuje na vztah žáků 1. stupně ZŠ Volyně k lidové písni. Prostřednictvím metody dotazníku bylo získáno celkem 121 odpovědí od žáků 1. stupně ZŠ Volyně a 6 odpovědí od jejich učitelů hudební výchovy. Celkem byly vypracovány dva dotazníky – jeden pro

žáky a jeden pro učitele. Data z kvantitativního průzkumu pak byla vyhodnocena v průzkumné části práce.

Z výsledků vyplývá, že žáci 1. stupně na ZŠ Volyně, konkrétně tedy žáci 3., 4. a 5. tříd, mají k lidové písni ve většině pozitivní vztah. Jak se ukázalo, vztah žáků k lidové písni do značné míry ovlivňuje to, jak učitelé jejich hudební výchovy k lidové písni přistupují, jak s ní pracují a jaký k ní sami oni mají vztah. Učitelé tedy hrají klíčovou roli při prezentaci lidové hudby a mohou pomoci žákům vytvořit pozitivní vztah k této formě kulturního dědictví. Takto to samozřejmě funguje i naopak.

Přestože se většina dotazovaných učitelů lidové písni v hodinách věnuje, ráda s ní pracuje a užívá ji v instrumentálních, poslechových, vokálních i hudebně pohybových činnostech, vyskytly se i dva případy, kdy tomu bylo jinak. Tito vyučující lidovou píseň v jednotlivých činnostech téměř nevyužívají a jeden z nich dokonce uvedl, že s ní nerad pracuje. Žáci z těchto tříd se o lidové písni vyjadřovali velice nehezky, neradi ji zpívali, nelíbila se jim a nejčastěji uváděli, že mají v oblíbenosti pouze jednu lidovou píseň, nebo neměli v oblíbenosti žádnou. U vyučujícího, který uvedl, že lidovou píseň užívá jen v poslechových činnostech, a navíc pouze jako kulisu, či motivaci, psali žáci do oblíbených písni velice často koledy. Z toho lze soudit, že vyučující pracuje s lidovou písni především, pokud ne pouze, o Vánocích.

Lidové písně mají velký potenciál u žáků evokovat estetické city, navodit a zesílit prožitek spojený s konkrétní situací a přiblížit žákům tradice a život našich předků. Jsou pokladem našeho kulturního dědictví a mělo by se k nim tak přistupovat.¹⁰⁶ Vyučující by si tedy měli více uvědomovat, jak hodnotným materiálem lidová píseň je a daleko nadšeněji ji zařazovat do hodin hudební výchovy.

106 SLAVÍKOVÁ, Marie. *Výchovné využití lidové písně v hudební výchově in Lidová píseň a hudební výchova*. Olomouc: Hanex, 1997. s. 33.

ZÁVĚR

S lidovou písní, jako s žánrem, se v současnosti děti setkávají v domácím prostředí čím dál méně. Proto je potřeba, aby se s ním co nejvíce setkávali ve škole, kde můžeme vztah žáků k lidové písni velice ovlivnit. Je důležité, aby byl učitel tvůrčí, pracoval s lidovou písní s nadšením, uvědomoval si její hodnotu, volil zajímavé a hravé aktivity a aby lidovou píseň zařazoval do všech oblastí hudební výchovy. Právě učitelé hrají klíčovou roli při prezentaci lidové hudby a mohou velmi ovlivnit, zda si žáci vytvoří k lidové písni kladný vztah.

Lidové písně mají bohatou historii, jsou autentické, jsou skvělým nositelem tradic a jakýmsi svědkem, vyprávějícím o zaniklém životě lidí předchozích generací. V lidském konání hrály lidové písně důležitou roli a provázely člověka od jeho narození až po smrt.

Pro tvorbu této kvalifikační práce mě motivovaly osobní zkušenosti z pedagogické praxe, kde jsem vypožorovala, že místo lidových písní pomalu obsazují umělé písně a učitelé nepřikládají hudební výchově takovou důležitost. Tyto skutečnosti mě přivedly k myšlence zmapovat vztah žáků 1. stupně ZŠ Volyně k lidové písni a zjistit, jak s ní jejich učitelé hudební výchovy pracují a do jaké míry to vztah žáků k lidové písni ovlivňuje.

Analýzou dat se potvrdily téměř všechny stanovené předpoklady. Žáci na 1. stupni ZŠ Volyně mají k lidové písni převážně kladný vztah. Potvrdilo se nám, že tento vztah ovlivňuje fakt, zdali hrají na hudební nástroj, zdali zpívali lidové písně v domácím prostředí a nejvíce jej ovlivňuje to, jak s lidovou písní pracují jejich učitelé hudební výchovy. Mile mě překvapilo, že si někteří učitelé uvědomují hodnotu lidové písně, pracují s ní s nadšením a dbají na to, aby ji zařazovali do všech oblastí hudební výchovy. Naopak nemile mě překvapilo, že se na 1. stupni základní školy našli i učitelé, kteří s lidovou písní pracují neradi, nebo ji téměř vůbec nezařazují do jednotlivých oblastí hudební výchovy a zaměřují se spíše na práci s umělými písněmi a moderní hudbou.

RESUMÉ

Diplomová práce *Lidová píseň a její uplatnění v hudební výchově na 1. stupni základní školy* se v první části věnuje předmětu hudební výchova, jeho pojetím, jeho cíli a roli lidové písně v hudební výchově. Dále se zabývá lidovou písní jako takovou – jejím historickému vývoji, druhy lidových písní, etnografickým dělením, sběratelstvím lidových písní, jejím uplatněním v hudební výchově na 1. stupni ZŠ a problémy práce s lidovou písní na 1. stupni ZŠ. Druhá část práce je zaměřena na průzkum vztahu žáků 1. stupně základní školy Volyně k lidové písni a na práci učitelů hudební výchovy s lidovou písní.

SUMMARY

The diploma thesis *Folk Song and Its Application in Music Education at Primary School Level* focuses on the subject of music education in its first section, discussing its conception, goals, and the role of folk song in music education. It also delves into folk song itself, its historical development, types of folk songs, ethnographic classification, the collection of folk songs, its application in music education at the primary school level, and issues surrounding working with folk songs at the primary school level. The second part of the thesis is focused on exploring the relationship between first-grade students at Volyně Elementary School and folk songs, as well as the work of music teachers with folk songs.

SEZNAM LITERATURY

ČENČÍKOVÁ, Olga. *Lidová píseň jako prostředek receptivní výchovy in Lidová píseň a hudební výchova*. Olomouc: Hanex, 1997.

BEDŘICH, Václav. *Písemnictví a lidová tradice: obraz jejich vztahů v české písni lidové a zlidovělé*. Olomouc: Index, 1938.

BONUŠ, František. *Lidová píseň a její tradice*. Praha: Osvěta, 1952.

BUREŠOVÁ, Alena. *Lidová píseň v interpretaci dětských pěveckých sborů in Lidová píseň a hudební výchova*. Olomouc: Hanex, 1997.

DANIEL, Ladislav. *Metodika hudební výchovy: know how učitele hudební výchovy*. 2. vyd. Ostrava: Montanex, 1992

FRIDRICHOVÁ, Květuše. *Lidová píseň jako téma k variačním kompozicím a jejich využití k poslechu hudby in Lidová píseň a hudební výchova*. Olomouc: Hanex, 1997.

FOLPRECHTOVÁ, Květoslava. *Vokální melodizace lidového říkadla jako projev dětské hudební tvořivosti na 1. stupni základní školy in Lidová píseň a hudební výchova*. Olomouc: Hanex, 1997.

HERDEN, Jaroslav, Jiří KOLÁŘ a Eva JENČKOVÁ. *Hudba pro děti: vysokoškolská učebnice: studium učitelství pro 1. stupeň základní školy*. Praha: Karolinum, 1992.

HORÁK, Jiří. *Naše lidová píseň*. Praha: J.R. Vilímek, 1946

JENČKOVÁ, Eva. *Lidová píseň jako zdroj dětských hudebních aktivit in Lidová píseň a hudební výchova*. Olomouc: Hanex, 1997.

JURKOVIČ, Pavel. *Lidová píseň, slabikář hudební a literární výchovy in Lidová píseň a hudební výchova*. Olomouc: Hanex, 1997

JURKOVIČ, Pavel. *Lidová píseň ve škole*. Praha: Muzikservis, 2000.

KNOPOVÁ, Blanka. *Zdroj dětské hudební kreativity in Lidová píseň a hudební výchova*. Olomouc: Hanex, 1997.

KLAPIL, Pavel. *K obsahu předmětu lidová píseň v učitelském studiu hudební výchovy in Lidová píseň a hudební výchova*. Olomouc: Hanex, 1997.

KUČEROVÁ, Judita, *Lidová píseň v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Brno: Masarykova univerzita, 2008.

LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební výchova pro 1. stupeň základní školy: metodický průvodce*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 2007.

LÝSEK, František a kol. *Metodika hudební výchovy v 1.-5. ročníku ZDŠ*. 3. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977.

MACEK, Petr, ed. *Slovník české hudební kultury*. Praha: Supraphon, 1997.

MARKL, Jaroslav. *Nejstarší sbírky českých lidových písní*. Praha: Supraphon, 1987.

PAJER, Jiří. *Svět lidové písně. Strážnice: Ústav lidového umění*, 1989.

PECHÁČEK, Stanislav. *Lidová píseň a sborová tvorba*. Praha: Karolinum, 2010.

ROKYTA, Jan. *Lidová píseň a její přednes in Lidová píseň a hudební výchova*. Olomouc: Hanex, 1997.

SEDLÁK, František, Jiří KOLÁŘ a Jaroslav HERDEN. *Nové cesty hudební výchovy na základní škole*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977

SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy 1. na prvním stupni základní školy: učebnice pro studenty pedagogických fakult*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988.

SLAVÍKOVÁ, Marie. *Výchovné využití lidové písně v hudební výchově in Lidová píseň a hudební výchova*. Olomouc: Hanex, 1997.

STOLAŘÍK, Ivo. *Lidová píseň a lidová hudba v Českých zemích a na Slovensku in Lidová píseň a hudební výchova*. Olomouc: Hanex, 1997.

TONCROVÁ, Marta. *Lidová píseň a hudební výchova z pohledu folkloristy in Lidová píseň a hudební výchova*. Olomouc: Hanex, 1997.

TYLLNER, Lubomír. *Úvod do studia lidové písně: Určeno pro posl. pedagog. fak. Čes. Budějovice: Pedagogická fakulta, 1989.*

TYLLNER, Lubomír, Jiří TRAXLER a Věra THOŘOVÁ. *Průvodce po pramenech lidových písní, hudby a tanců v Čechách.* Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 2015.

TYLLNER, Lubomír a Zdeněk VEJVODA. *Česká lidová píseň: historie, analýza, typologie.* Praha: Bärenreiter, 2019.

VALOVÝ, Evžen. *Lidová píseň: úvod do studia pro posluchače pedagogické fakulty.* Brno: UJEP Brno, 1977.

VÁŇOVÁ, Hana. *Didaktika hudební výchovy ve studiu učitelství pro 1. stupeň ZŠ.* Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2020.

ZENKL, Luděk. *Význam lidových písní pro rozvoj hudebního myšlení in Lidová píseň a hudební výchova.* Olomouc: Hanex, 1997.

ZÍDKOVÁ, Petra. *Sbírky a sběratelé lidových písní a tanců v Čechách.* Praha: Informační a poradenské středisko pro místní kulturu, 2003.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Wikipedie. [online]. *Prodleva (hudba)*. Wikipedie: Otevřená encyklopedie, 2021. [cit. 2023-01-27]. Dostupné z: [https://cs.wikipedia.org/wiki/Prodleva_\(hudba\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Prodleva_(hudba))

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: MŠMT, 2021. [cit. 2023-04-24]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>

Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání „Škola pro Evropu“ [online]. Plzeň: Masarykova základní škola Plzeň, 2022. [cit. 2023-04-24]. Dostupné z: <https://masarykovazs.cz/uredni-deska/skolni-vzdelavaci-program/>

Školní vzdělávací program [online]. Volyně: Základní škola Volyně, 2021. [cit. 2023-04-24]. Dostupné z: <https://www.zsvolyne.cz/skolni-vzdelavaci-program/ds-53>

SEZNAM GRAFŮ

<i>Graf 1 Rozložení respondentů dle pohlaví</i>	37
<i>Graf 2 Rozložení respondentů dle ročníku</i>	37
<i>Graf 3 Místo, kde se žáci nejvíce setkávají s lidovou písní</i>	38
<i>Graf 4 Rozložení respondentů dle hry na hudební nástroj</i>	38
<i>Graf 5 Obliba zpívání lidových písní v HV</i>	39
<i>Graf 6 Zpěv lidových písní v domácím prostředí</i>	39
<i>Graf 7 Obliba lidových písní</i>	40
<i>Graf 8 Důvody, proč se lidové písně respondentům líbí</i>	40
<i>Graf 9 Důvody, proč se mi nelíbí lidové písně</i>	41
<i>Graf 10 Počet oblíbených lidových písní u respondentů</i>	41
<i>Graf 11 Oblíbené lidové písně (1. část)</i>	42
<i>Graf 12 Oblíbené lidové písně (2. část)</i>	42
<i>Graf 13 Oblíbené hudební žánry respondentů</i>	43
<i>Graf 14 Počet osvojených lidových písní během jednoho ročníku</i>	44
<i>Graf 15 Počet osvojených umělých písní během jednoho ročníku</i>	44
<i>Graf 16 Obliba práce učitelů s lidovou písní</i>	45
<i>Graf 17 Důvody, proč učitelé rádi pracují s lidovou písní</i>	45
<i>Graf 18 Důvody, proč učitelé nerádi pracují s lidovou písní</i>	46
<i>Graf 19 Uplatnění lidové písně ve vokálních činnostech</i>	46
<i>Graf 20 Způsob uplatnění lidové písně ve vokálních činnostech</i>	47
<i>Graf 21 Uplatnění lidové písně v poslechových činnostech</i>	47
<i>Graf 22 Způsob uplatnění lidové písně v poslechových činnostech</i>	48
<i>Graf 23 Uplatnění lidové písně v instrumentálních činnostech</i>	48
<i>Graf 24 Způsob uplatnění lidové písně v instrumentálních činnostech</i>	49
<i>Graf 25 Uplatnění lidové písně v hudebně pohybových činnostech</i>	49
<i>Graf 26 Způsob uplatnění lidové písně v hudebně pohybových činnostech</i>	50
<i>Graf 27 Konkrétní pozitiva na práci s lidovou písní</i>	50
<i>Graf 28 Negativa na práci s lidovou písní</i>	51
<i>Graf 29 Konkrétní negativa na práci s lidovou písní</i>	51
<i>Graf 30 Vztah žáků k lidové písni z pohledu učitele</i>	52
<i>Graf 31 Žáci hrající na hudební nástroj</i>	54
<i>Graf 32 Žáci, kteří nehrají na hudební nástroj</i>	54
<i>Graf 33 Žáci, kteří doma zpívají / zpívali lidové písně často / občas</i>	55
<i>Graf 34 Žáci, kteří doma zpívají / zpívali lidové písně výjimečně / vůbec</i>	55

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Dotazník pro žáky 1. stupně ZŠ

Příloha 2: Dotazník pro učitele hudební výchovy 1. stupně ZŠ

PŘÍLOHY

Příloha 1: Dotazník pro žáky 1. stupně ZŠ

Dotazník pro žáky 1. stupně

Vztah žáků prvního stupně k lidové písni

Vážené respondentky, vážení respondenti,
jmenuji se Adéla Vognarová a jsem studentkou 5. ročníku oboru Učitelství pro 1. stupeň ZŠ na Pedagogické fakultě Západočeské univerzity v Plzni. Obracím se na Vás s žádostí o vyplnění mého dotazníku, který poslouží jako podklad pro mou Diplomovou práci s názvem *Lidová píseň a její uplatnění v hudební výchově na 1. stupni základní školy*.

Chtěla bych Vás rovněž požádat o co nejpřesnější a pravdivé vyplnění dotazníku. Dotazník je zcela anonymní. Předem děkuji za vyplnění dotazníku a za Vaši spolupráci.

Adéla Vognarová

E-mail: adela.vognar@centrum.cz

Jsem (*hodící se zakroužkuj*)

- a) Chlapec
- b) Dívka

Chodím do ročníku (*prosím, napiš*).....

Kde se nejvíce setkáváš s lidovou písni? (*hodící se zakroužkuj*)

- a) Ve škole
- b) Doma
- c) Jinde (*prosím, napiš kde*).....

Hraješ na nějaký hudební nástroj? (*hodící se zakroužkuj*)

- a) Ano
- b) Ne

Zpíváš rád/a lidové písně v HV? (*hodící se zakroužkuj*)

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Ne

Zpíváš, nebo zpíval/a sis lidové písně s rodiči, prarodiči, nebo sourozenci? (*hodící se zakroužkuj*)

- a) Ano, často
- b) Ano, občas
- c) Spíše výjimečně
- d) Ne

Líbí se ti lidové písně a proč? (*prosím, napiš*)

a) Ano, protože.....
.....
.....

a) Ne, protože.....
.....
.....

Které jsou tvé nejoblíbenější lidové písně? Pokus se vypsát alespoň 3, můžeš i více. (*prosím, napiš*)

.....
.....

Který hudební žánr je tvůj oblíbený? (prosím, napiš)

.....

.....

Příloha 2: Dotazník pro učitele hudební výchovy na 1. stupně ZŠ

Dotazník pro učitele hudební výchovy 1. stupně ZŠ

Práce učitelů s lidovou písní v HV

Vážené respondentky, vážení respondenti,

jmenuji se Adéla Vognarová a jsem studentkou 5. ročníku oboru Učitelství pro 1. stupeň ZŠ na Pedagogické fakultě Západočeské univerzity v Plzni. Obracím se na Vás s žádostí o vyplnění mého dotazníku, který poslouží jako podklad pro mou Diplomovou práci s názvem *Lidová píseň a její uplatnění v hudební výchově na 1. stupni základní školy*.

Chtěla bych Vás rovněž požádat o co nejpřesnější a pravdivé vyplnění dotazníku. Dotazník je zcela anonymní. Předem děkuji za vyplnění dotazníku a za Vaši spolupráci.

Adéla Vognarová

E-mail: adela.vognar@centrum.cz

Pracujete v hudební výchově s lidovými písněmi? (hodící se zakroužkujte)

a) Ano

b) Ne

Kolik lidových písní během jednoho ročníku s žáky osvojíte? A kolik umělých písní?

Lidových.....

Umělých.....

Pracujete rádi s lidovou písní a proč? (prosím, napište)

a) Ano, protože.....

.....

.....

b) Ne, protože.....

.....

.....

Uplatňujete lidovou píseň ve vokálních činnostech? Pokud ano, jak? (hodící se zakroužkujte a případně vypište několik příkladů, jak ve vokálních činnostech s lidovou písní pracujete)

a) Ano

.....

.....

.....

b) Ne

Uplatňujete lidovou píseň v poslechových činnostech? Pokud ano, jak? (hodící se zakroužkujte a případně vypište několik příkladů, jak v poslechových činnostech s lidovou písní pracujete)

a) Ano

.....

.....

b) Ne

Uplatňujete lidovou píseň v instrumentálních činnostech? Pokud ano, jak? *(hodící se zakroužkujte a případně vypište několik příkladů, jak v instrumentálních činnostech s lidovou písní pracujete)*

a) Ano

.....
.....

b) Ne

Uplatňujete lidovou píseň v hudebně pohybových činnostech? Pokud ano, jak? *(hodící se zakroužkujte a případně vypište několik příkladů, jak v hudebně pohybových činnostech s lidovou písní pracujete)*

a) Ano

.....
.....

b) Ne

Existují podle Vás nějaká pozitiva na práci s lidovou písní? Pokud ano, jaká? *(hodící se zakroužkujte a případně vypište několik pozitiv)*

a) Ano

.....
.....

b) Ne

Existují podle Vás nějaká negativa na práci s lidovou písní? Pokud ano, jaká? *(hodící se zakroužkujte a případně vypište několik negativ)*

a) Ano

.....
.....

b) Ne

Vnímáte vztah současných žáků k lidové písni jako spíše pozitivní, nebo negativní, a proč? *(prosím, napište)*

.....
.....